

Національна академія державного управління
при Президентіві України

ПРОГРАМА
кандидатського іспиту з філософії
для аспірантів і здобувачів

Підписано до друку 26.09.2006 р.
Формат 60 x 84 ¹/₁₆.
Обл.-вид. арк. 3,74. Ум. друк. арк. 4,27.
Гарн. Таймс.

Видавництво Національної академії державного управління
при Президентіві України.
03057, Київ-57, вул. Ежена Потье, 20; тел. 456-94-36.
[E-mail:vydav@academy.kiev.ua](mailto:vydav@academy.kiev.ua).

Свідоцтво серії ДК № 1561 від 06.11.2003 р.

Видруковано з оригінал-макета у видавництві
Національної академії державного управління
при Президентіві України.
03057, Київ-57, вул. Ежена Потье, 20.

Київ
Видавництво НАДУ
2006

*Схвалено Вченою радою Національної академії державного управління
при Президентові України. Протокол № 124/9 від 31 серпня 2006 р.*

Навчальне видання

Програма погоджена з ВАК України та науково-методичною комісією з
філософії Міністерства освіти і науки України.

За загальною редакцією доктора філософських наук,
професора В.М.Князева.
Відповідальний за випуск - доцент Р.В.Войтович.

ПРОГРАМА кандидатського іспиту з філософії для аспірантів і здобувачів

Упорядники:

Р.В.Войтович, кандидат наук з державного управління, доцент, докторант
кафедри філософії і методології державного управління НАДУ;
В.М.Князєв, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філо-
софії і методології державного управління НАДУ, заслужений діяч науки і
техніки України;
І.Ф.Надольний, доктор філософських наук, професор кафедри філософії і
методології державного управління НАДУ.

Рецензенти:

М.І.Михальченко, доктор філософських наук, професор, чл.-кор. НАН Ук-
раїни;
В.А.Ребало, доктор філософських наук, професор;
В.І.Ярошевець, доктор філософських наук, професор.

Програма кандидатського іспиту з філософії для аспірантів і здобу-
вачів / Упоряд.: Р.В.Войтович, В.М.Князєв, І.Ф.Надольний. - К.: Вид-во НАДУ,
2006. - 76 с.

Упорядники:
Войтович Радмила Василівна
Князєв Володимир Миколайович
Надольний Іван Федотович

Київ, видавництво НАДУ

Відповідальний за випуск *В.А.Дон*
Редактори-коректори: *Т.В.Пантелеймонова, М.В.Золотова*
Комп'ютерна верстка *О.Г.Сальнікова*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ФІЛОСОФІЯ. СВІТОГЛЯД. ПІЗНАННЯ	7
1. Філософія, її гуманістичний смисл і пізнання	7
2. Основні етапи та напрями розвитку світової філософської думки	8
3. Особливості розвитку російської філософії	15
4. Філософська думка в Україні та її місце в історії світової культури	17
5. Світова філософія XX та початку XXI століття	18
6. Філософський зміст проблеми буття світу	20
7. Зміст і форми філософського вчення про розвиток	22
8. Сучасне наукове пізнання. Методологія пізнання як форма організації оптимально ефективної діяльності людини	23
РОЗДІЛ II. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ	25
9. Суспільство як об'єкт пізнання	25
10. Логіка та методологія соціального пізнання	26
11. Проблема співвідношення природи та суспільства	27
12. Суспільство як цілісна система, що саморозвивається	28
13. Соціальне буття суспільства	29
14. Економічне буття суспільства	30
15. Політичне життя суспільства	31
16. Правове буття суспільства	33
17. Духовне життя суспільства і культура	34
18. Особистість у вимірах філософського аналізу	35
19. Філософський аналіз науки	38
20. Формацийні та цивілізаційні ступені людської історії	38
21. Глобалізація як новий тип суспільного розвитку	39
ТЕМИ РЕФЕРАТІВ	42
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ	66
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	70
Основна література (першоджерела)	70
Підручники та навчально-методичні посібники	72

ВСТУП

Програма філософської підготовки аспірантів і здобувачів із спеціальності державного управління складена з метою удосконалення підготовки та атестації наукових та науково-педагогічних кадрів.

У програмі викладено основні вимоги до філософської підготовки аспірантів і здобувачів, які засвоїли вузівський курс філософії.

До основних форм філософської підготовки аспірантів та здобувачів входить: читання лекцій, проведення семінарських занять, консультацій, підготовка рефератів, складання кандидатських іспитів.

В основу програми покладена сучасна програма з філософії для аспірантів та здобувачів, розроблена Міністерством освіти і науки України. При складанні програми також використано досвід ряду ВНЗ України, зокрема Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

На читання лекцій аспірантам та здобувачам відводиться годин, проведення семінарських занять ... годин, консультації ... годин. Крім цього, на рецензування рефератів відведено 3 години, проведення індивідуальних консультацій - 2 години, групових консультацій - 4 години, складання кандидатського іспиту - 1 година на кожного аспіранта та здобувача.

Головна мета кандидатського іспиту - це підсумкова перевірка набутих знань та умінь застосовувати їх як у науковому дослідженні, так і в практичній діяльності.

Аспірант чи здобувач на іспиті повинні розкрити основний зміст питань білета та додаткових питань і показати при цьому:

- знання першоджерел та умінь використовувати їх змістовні ідеї при аналізі філософських проблем, а також проблем світового суспільного розвитку, соціальної практики і науки;

- володіння філософськими принципами та категоріями, умінь оперувати ними при викладенні філософсько-теоретичного матеріалу;

- умінь розкрити сутність філософської проблеми і визначити наслідки своєї роботи над нею у самостійному викладенні у формі реферату;

- умінь викладати свої погляди;
- здатність застосовувати філософські знання в дослідженні проблем державного управління, а також при розгляді питань внутрішнього та міжнародного життя країни в умовах формування громадянського суспільства.

Кафедрою прийняті такі критерії оцінки знань.

1. **“Відмінно”** заслуговує відповідь, яка виявляє всебічне і глибоке знання курсу філософії в цілому, включаючи ґрунтовні знання основної та додаткової літератури. Ця оцінка передбачає вільну орієнтацію у філософській проблематиці державного управління. Відповіді на всі питання білета, додаткові питання і питання по реферату повинні мати вичерпний характер.

2. Оцінка **“добре”** передбачає наявність ґрунтовних знань в обсязі навчальної програми, знань основних джерел та матеріалів з додаткової літератури, ключових філософських проблем у галузі державного управління.

3. **“Задовільно”** означає, що той, хто складає іспит, володіє знаннями в обсязі навчальної програми, знає основні літературні джерела та філософську проблематику державного управління.

4. **“Незадовільно”** виставляється за відсутності знань літературних джерел та основних проблем філософської проблематики.

Оволодіння філософією та підготовка до складання кандидатського іспиту передбачає прослуховування курсу лекцій з філософії, активну участь у роботі семінарів, написання реферату за обраною філософською тематикою, яка, як правило, пов'язана з предметом наукового дослідження аспіранта чи здобувача у галузі державного управління. Лекційні та семінарські заняття проводяться із урахуванням того, що всі слухачі вивчали філософію в обсязі програми ВНЗ.

Лекції, семінарські заняття та консультації є необхідними формами допомоги аспірантам та здобувачам у їх самостійній роботі, яка виступає основним методом оволодіння філософськими знаннями.

Активна робота аспірантів та здобувачів на семінарських заняттях, відвідання лекцій та якість реферату враховуються при складанні кандидатського іспиту з філософії.

Кандидатський іспит не є самоціллю. Вивчення філософії складається з уміння розкрити найбільш загальні і разом з тим найбільш суттєві сторони та зв'язки об'єктивного світу. З точки зору загального більш глибоко розкривається суть конкретного.

Творче засвоєння філософії передбачає розгляд філософських положень у тісному зв'язку з теоретичними концепціями і матеріалами спеціальних галузей дослідження, з даними природознавства, технічних та гуманітарних наук, з урахуванням об'єктивного розвитку суспільства в цілому.

Реферат є письмовою філософсько-методологічною роботою, яку виконує аспірант чи здобувач, готуючись до складання кандидатського іспиту з філософії. Без позитивної письмової ре-

13. Кармин А.С. Философия: Учеб. для студ. и асп. вузов / Северо-запад. акад. гос. службы. - СПб.: ДНК, 2001. - 531 с.

14. Канке В.А. Философия: Учеб. пособие. - М.: Логос, 2001. - 270 с.

15. Касьян В.І. Філософія: Навч. посіб. - К.: Знання, 2004. - 406 с.

16. Кемеров В.Е. Хрестоматия по социальной философии: Учеб. пособие для вузов. - М., 2001. - 569 с.

17. Новая философская энциклопедия: В 4 т. / Ин-т философии РАН; Науч.-ред. совет В.С.Степин и др. - М.: Мысль, 2000.

18. Рефераты по философии / Под ред. В.П.Кохановского. - Ростов н/Д, 2001. - 478 с.

19. Сухина В.Ф. Практикум по философии: Учеб. пособие. - Х.: Фолио, 2001. - 428 с.

20. Таранов П.С. 150 мудрецов и философов: Жизнь. Судьба. Учение. Мысли: Учеб. пособие: В 2 т. - Запорожье, М., 2000. - 829 с.

21. Философия: Учеб. для студ. вузов / Под ред. В.Н.Лавриненко, В.П.Ратникова. - М., 2001. - 677 с.

22. Философия: Краткий тематический словарь / Под ред. Т.П.Матяш, В.П.Яковлева. - Ростов н/Д.: Феникс, 2001. - 414 с.

23. Философский энциклопедический словарь / Ред.-сост.: Е.Ф.Губский и др. - М., 2002. - 574 с.

24. Філософія: Навч. посіб. для студ. і асп. вузів / І.Ф.Надольний, В.П.Андрущенко, І.В.Бойченко та ін.; За ред. І.Ф.Надольного. - 2-ге вид., випр. і доп. - К.: Вікар, 2005. - 455 с.

25. Філософія: Посібник / С.М.Причепій, А.М.Черній, В.Д.Гвоздецький, Л.А.Чекаль. - К., 2001. - 575 с.

26. Філософський енциклопедичний словник / Голова редкол. В.І.Шинкарут. - К.: Абрис, 2002. - 764 с.

27. Хрестоматия по истории философии / В.А.Башкалова, В.Е.Гарпушкин, З.Р.Гафурова и др.: В 3 ч. - М., 2001-2003.

28. Чанышев А.Н. Философия Древнего мира: Учеб. для студ. вузов. - М., 2001. - 702 с.

29. Горський В.С. Історія української філософії: Навч. посіб. - 4-те вид., допов. - К., 2001. - 374 с.

30. Гулыга А.В. Немецкая классическая философия. - 2-е изд., испр. и доп. - М., 2001. - 413 с.

31. Зотов А.Ф. Западная философия XX века: Учеб. пособие / МГУ. - М., 1998. - 431 с.

32. Огородник І.В. Історія філософської думки в Україні: Курс лекцій: Навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вузів. - К., 1999. - 543 с.

33. Федів Ю.О. Історія української філософії: Навч. посіб. / Наук. ред. Г.І.Волинка. - К.: Україна, 2001. - 509 с.

52. Фуко М. Археология знания. - К.: Ника-Центр, 1996. - 206 с.
53. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления. - М., 1993. - 445 с.
54. Шелер М. Положение человека в космосе // Проблемы человека в западной философии. - М., 1989.
55. Шевченко Т.Г. I мертвим, і живим // Кобзар. - Б. м., 1998. - 348 с.
56. Шестов Л.И. Апофеоз беспочвенности. - М.: АСТ, 2000. - 828 с.
57. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление. - Минск, 1999. - 1405 с.
58. Шпенглер О. Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории. - М.: Мысль, 1993. - Т. 1.
59. Юм, Давид. Трактат о человеческой природе. - М., 1995. - 412 с.
60. Юркевич П. Идея сердца та його значення у духовному житті людини згідно з ученням Слова Божого // Вибране. - К., 1993.
61. Ясперс К. Смысл и назначение истории. - 2-е изд. - М., 1994. - 527 с.

Підручники та навчально-методичні посібники

1. Алексеев П.В. Философия: Учебник / МГУ. - М., 2001. - 603 с.
2. Андрущенко В.П. История социальной философии (Западноевропейский контекст): Підруч. для вузів. - К.: Тандем, 2000. - 416 с.
3. Андрущенко В.П. Вступ до філософії. Великі філософії. - Х.: СИДФН Чиженкр С.Ю. Тов. "РНФ", 2005. - 512 с.
4. Антология мировой философии. - М.: АСТ, 2001. - 958 с.
5. Барулин В.С. Социальная философия: Учебник. - М., 1999. - 558 с.
6. Бойченко І.В. Філософія історії: Підручник. - К.: Знання, 2000. - 723 с.
7. Всемирная энциклопедия: Философия / Гл. науч. ред. и сост. А.А.Грицанов. - М., 2001. - 1311 с.
8. Гуревич П.С. Философская антропология: Учеб. пособие для вузов. - М., 2001. - 454 с.
9. Гуревич П.С. Философия культуры: Учеб. для вузов. - М., 2001. - 349 с.
10. Дидье, Жюлиа. Философский словарь / Пер. с фр. Н.В.Андреевой. - М., 2000. - 537 с.
11. История философии: Підручник / За ред. проф. В.І.Ярошевця. - К.: Знання, 2002. - 774 с.
12. История философии: Словник / За ред. проф. В.І.Ярошевця. - К.: Знання, 2005. - 1200 с.

цензії викладача кафедри філософії на реферат аспірант чи здобувач до екзамену не допускаються.

Робота над рефератом передбачає поглиблене вивчення обраної філософської проблеми, сучасної філософської літератури, а також оволодіння навичками логічного узагальнення матеріалу.

Реферат має бути самостійною роботою, яка показує здатність автора розбиратися у філософських питаннях, систематизувати теоретичний матеріал з обраної теми, творчо використовувати філософські ідеї та положення для методологічного аналізу матеріалів науки, з якої спеціалізується аспірант чи здобувач. Думки інших авторів та цитати повинні мати посилання на джерела, оформлені в загальноприйнятому порядку. Пряме запозичення положень без вказівок джерел літературних текстів не допускається.

Тема реферату обирається аспірантом чи здобувачем самостійно. Як правило, тема реферату повинна висвітлювати найважливіші філософсько-методологічні та світоглядні проблеми, пов'язані з науковою спеціальністю або темою дисертаційної роботи аспіранта чи здобувача. Тему та зміст реферату слід погодити з науковим керівником.

Реферат обов'язково повинен мати заголовок, план, вступ, основний зміст теми, висновок, а також список використаної літератури при підготовці і написанні реферату.

План включає всі перераховані вище структурні елементи реферату з указанням сторінок, на яких вони розміщені. Основний зміст реферату поділяється на параграфи чи розділи. Заголовки плану дублюються в тексті реферату.

Вступ - найважливіший змістовний елемент реферату. Форма його довільна, але в ньому мають обов'язково бути відображені такі питання: актуальність теми, ступінь філософської розробленості проблеми, мета і завдання дослідження, об'єкт та предмет дослідження, методи дослідження, наукова новизна одержаних результатів, теоретико-практичне значення, структура реферату, публікації (за наявності).

Основний зміст теми повинен являти собою самостійно виконане дослідження з проблеми, відображеної у назві реферату, узагальнення існуючої філософської літератури або методологічну розробку філософської проблематики з вказівкою на її застосування у сферах наукових інтересів автора реферату.

У **висновку** повинно наводитись коротко резюме того, що викладено в основній частині реферату, висновки, які зроблені з цього викладу, або посилання на методологічне і світоглядне застосування викладеного в рефераті матеріалу.

Список використаної літератури повинен вказувати на вивчені автором роботи, за якими може проводитися бесіда по реферату. Список повинен включати в себе фундаментальні наукові праці і останні публікації з теми як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. Використана література повинна знайти відображення в рефераті, проте не обов'язково шляхом прямого цитування.

Реферат має відповідати вимогам наукової публікації. Текст реферату за обсягом має складати не менше 24 сторінок, надрукованих 13 кеглем через 1,5 інтервала, зверху - 2, ліворуч - 2, знизу - 2, праворуч - 1,5; реферат повинен бути зброшурованим і мати титульний аркуш, на якому необхідно вказати: Національна академія державного управління при Президенті України, назву кафедри (кафедра філософії і методології державного управління), тему реферату, прізвище, ім'я та по батькові аспіранта чи здобувача, посаду, повну назву установи, де працює автор, місто і рік написання реферату. На кафедру подається один примірник за підписом автора і датою подання.

Реферат має бути вичитаним, акуратно оформленим із застосуванням необхідного наукового апарату (цитування вихідних даних публікацій відповідно до існуючих вимог, звірені цитати), список використаної літератури подається в кінці реферату.

Аспіранти чи здобувачі навчаються в семінарських групах, подають реферат керівникові семінару відповідно до терміну, який обумовлений планом робіт групи, але не пізніше ніж за місяць до іспиту. За рішенням керівника семінарських занять реферати можуть бути подані на обговорення в семінарських групах. Здобувачі, які складають іспит екстерном, зобов'язані подати реферат не пізніше як за місяць до іспиту. Реферат рецензується, оцінка виставляється у протоколі кандидатського іспиту.

Кандидатські іспити приймаються організовано двічі на рік у вигляді сесії, тривалістю один місяць кожна.

Іспити проводяться відповідно до рішення екзаменаційної комісії за білетами або у формі співбесіди. Для підготовки відповіді аспірант чи здобувач використовує екзаменаційні листки, які зберігаються після екзамену протягом року.

Рівень знань оцінюється за чотирибальною системою: "відмінно", "добре", "задовільно", "незадовільно".

На кожного аспіранта чи здобувача заповнюється протокол іспиту, в який заносяться питання білета, а також запитання, які були йому задані під час екзамену з актуальних проблем філософської науки, і теми реферату з виставленими окремо оцінками та загальною оцінкою.

24. Жильсон Э. Философ и теология. - М., 1995. - 189 с.
25. Камю А. Бунтующий человек. Философия, политика, искусство. - М., 1990.
26. Кант И. Критика чистого разума: Пер. з нім. - К.: Юніверс, 2000. - 501 с.
27. Кант И. Критика практического разума. - Б. м., 2001. - 543 с.
28. Кун, Томас. Структура научных революций: Пер. с англ. - М., 2001. - 605 с.
29. Леві-Строс, Клод. Первісне мислення: Пер. з фр. - К., 2000. - 321 с.
30. Лейбниц Г.-В. Монадология // Соч.: В 4 т. - Т. 1. - М., 1989.
31. Локк, Джон. Два трактата про врядування: Пер. з англ. - К., 2001. - 264 с.
32. Макіавеллі Н. Державець. - К., 2003. - 89 с.
33. Маритен, Жак. Философ в мире. - М., 1994. - 190 с.
34. Ницше Ф. Воля к власти: Опыт переоценки всех ценностей. - М., 1995.
35. Ортега-и-Гассет, Хосе. Восстание масс. - М.: АСТ, 2001. - 509 с.
36. Попер К. Відкрите суспільство і його вороги: У 2 т. - Т. 2. - К., 1994.
37. Платон. Филеб, Государство. - М., 1999. - 654 с.
38. Рассел Б. Человеческое познание. - М., 1987. - 289 с.
39. Риккерт, Генрих. Науки о природе и науки о культуре. - М.: Республика, 1998. - 410 с.
40. Руссо, Жан-Жак. Об общественном договоре: Трактаты. - М.: Ц, 2000. - 542 с.
41. Сартр, Жан-Поль. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології. - К., 2001. - 850 с.
42. Скоророда Г. Кольцо. Дружеский разговор о душевном мире // Твори: У 2 т. - К., 1973. - Т. 1.
43. Соловьев В.С. Чтения о богочеловечестве. Духовные основы жизни. Оправдание добра. - Минск: Харвест, 1999. - 910 с.
44. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. - М., 1992.
45. Спиноза, Бенедикт. Краткий трактат о Боге, человеке и его счастье: Богословско-политический трактат: Филос. трактаты. - М.: АСТ, 2000. - 398 с.
46. Тейяр де Шарден. Феномен человека. - М., 2000.
47. Тойнбі, Арнольд Дж. Дослідження історії: У 2 т. - К.: Основи, 1995. - Т. 1. - 613 с.
48. Франкл С.Л. Духовные основы общества. - М., 1992. - 480 с.
49. Франко І.Я. Про суспільний поступ. - К., 1990. - 78 с.
50. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции. - М., 1991.
51. Фромм. Э. Бегство от свободы. - М., 1992. - 480 с.

СПИСОК рекомендованої літератури

Основна література (першоджерела)

1. *Аристотель*. Метафизика. - СПб.: К., 2002. - 826 с.
2. *Аристотель*. Політика. - К.: Основи, 2000. - 238 с.
3. *Адорно, Теодор В.* Проблемы философии морали / Пер. с нем. М.Л.Хорькова. - М., 2000. - 238 с.
4. *Бердяев Н.А.* Философия свободы. Смысл творчества. - М., 1989.
5. *Бердяев Н.А.* О назначении человека. - М., 1993. - 458 с.
6. *Бэкон Ф.* Новый Органон // Соч.: В 2 т. - Т. 1. - М., 1976.
7. *Вебер М.* Протестантская этика и дух капитализма // Избр произв. - М., 1989.
8. *Вернадский В.И.* Философская мысль натуралиста // Мир философии. - М., 1992. - 567 с.
9. *Винниченко В.* Відродження нації. - К., 1990. - 728 с.
10. *Габермас, Юрген.* Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії "громадянське суспільство". - Л., 2000. - 317 с.
11. *Гадамер, Ханс-Георг.* Истина і метод. Основи філософської герменевтики: В 2 т. - К., 2000. - 457 с.
12. *Гегель Г.В.Ф.* Лекции по философии истории. - СПб.: Наука, 2000. - 477 с.
13. *Гегель Г.* Наука логики: В 3 т. - М., 1989.
14. *Гельвеций К.* О человеке // Соч.: В 2 т. - Т. 2. - М., 1974.
15. *Гоббс Т.* Левиафан // Соч.: В 2 т. - Т. 2. - М., 1991.
16. *Грушевський М.* Хто такі українці і чого вони хочуть. - К., 1991.
17. *Гуссерль Э.* Философия как строгая наука. - М., 1997. - 743 с.
18. *Данилевський Н.Я.* Россия и Европа. - М., 1991.
19. *Декарт, Рене.* Міркування про метод: Щоб правильно спрямовувати свій розум і відшукувати істину в науках. - К.: Тандем, 2001. - 101 с.
20. *Джеймс, Вільям.* Прагматизм / Укр. пер. П.Насади. - К., 2000. - 142 с.
21. *Драгоманов М.* Літературно-публіцистичні праці. - К., 1970. - 378 с.
22. *Дюркгейм Е.* О разделении общественного труда. Метод социологии. - М., 1991. - 417 с.
23. *Энгельс Ф.* Діалектика природи // Маркс К., Энгельс Ф. Твори. - Т. 20. - Б. м., б. р.

РОЗДІЛ І. ФІЛОСОФІЯ. СВІТОГЛЯД. ПІЗНАННЯ

1. Філософія, її гуманістичний смисл і пізнання

Проблеми відношення людини до світу. Переживання та осмислення світу, світовідчуття, світосприйняття та світорозуміння. Поняття світогляду та основні складові його елементи: знання, віра, переконання, цінності, ідеали. Споглядання, пізнання та перетворення світу як світоглядні, смисложиттєві позиції і способи ставлення до світу. Співвідношення світогляду і філософії. Історичні типи світогляду: міфологічний, релігійний, філософський, науковий. Особливості міфологічного бачення світу і місця людини у цьому світі. Функції міфу. Східна, грецька та слов'янська міфологія. Боги, герої, демони та людина в міфі. Теогонії та проблеми початку світу.

Релігійний світогляд. Проблема виникнення релігії. Віра у надприродне - основа релігійного світогляду. Ідея Бога. Соціальні, гносеологічні та психологічні причини виникнення релігійного світогляду і релігійної свідомості. Основні функції релігії. Світові релігії і сучасність.

Зародження філософської думки. Взаємозв'язок і розвиток міфології, релігії та філософії. "Космос" і проблема світобудови. "Магія" і "софія", оракул і мудрець. Ідея мудрості. Філософія як побудова світогляду засобами раціонального мислення.

Предмет і специфіка філософського знання. Сенс і завдання та основне коло питань філософії. Плюралістичність та антидогматичність філософського знання. Буттєві та світоглядні витoki філософії. Специфіка філософського дослідження світу (монізм, дуалізм, плюралізм, агностицизм, скептицизм). Концептуальна багатоманітність і різнобарвність філософських шкіл і напрямів розвитку філософської думки. Матеріалізм та ідеалізм як дві лінії розвитку філософії та їх співвідношення. Основні підрозділи філософського знання. Філософія як загальна методологія пізнання і освоєння світу. Сутність філософського методу. Діалектика та метафізика. Основні функції філософії: світоглядна, методологічна, прогностична, школа теоретичного мислення та мудрості, гносеологічна, критична, аксіологічна, гуманітарна, соціально-практична. Діалектичний взаємозв'язок функцій філософії.

Філософія як наука і як форма суспільної свідомості. Відмінність філософії від інших форм суспільної свідомості за предметом, за методом та за основними функціями. Філософія і не наукове

знання та особливості її співвідношення з паранаукою. Філософія як вторинний рівень узагальнення. Взаємозв'язок філософії та науки, філософії та політики, філософії та ідеології. Філософія і культура.

Філософія в контексті сучасної історичної ситуації. Історична багатоманітність форм філософування. Проблема класифікації стилістичних особливостей філософського мислення. Соціальна спрямованість філософського знання. Людина і її майбутнє - центральна проблема філософського пізнання. Філософська віра як необхідна передумова пізнання. Національна свосередність філософського мислення. Місце філософії у сучасному суспільному житті України.

2. Основні етапи та напрями розвитку світової філософської думки

Культурно-історичні передумови виникнення філософії. Виникнення філософії як результат переходу від міфологічного світогляду до понятійно-філософського мислення.

Філософія Стародавньої Індії. Специфіка розвитку філософії Стародавньої Індії.

Веденський період (Ригведа, Яджурведа, Самаведа, Атхарваведа; брахмани, араньяки упанішади). Брахман як першооснова буття, універсальна світова душа, духовне начало. Ідея тотожності брахмана та атамана у філософії Стародавньої Індії. Вчення про сансара, карму та мокшу. Пізнання та самопізнання як основна ідея упанішад. Деваїя та пітр'яна. Інтровертивний характер філософії Індії.

Епічний період ("Рамаяна", "Махабхарата"). Критика ідей упанішад в Бхагаватгіті (одній із книг "Махабхарат". Неортодоксальні школи індійської філософії (чарвака, джайнізм, буддизм). Онтологія та гносеологія та гедонізм чарваків. Вчення про сутність особистості (джива, аджива та карма) та форми пізнання (досконале та недосконале) у концепції джайнізму. Філософсько-етична концепція джайнізму. Етико-практична спрямованість буддизму та його концепція терпимості та відносності. Пізнання та медитація. Нірвана як стан вищого блаженства. Ортодоксальні школи в індійській філософії. Філософське вчення Бхагаватгіти. Філософська система індуїзму (вендата, міманса, санх'я, йога, вайшешика, ньая).

Філософія Стародавнього Китаю. Особливості зародження китайської філософії. Основні принципи розвитку філософського

61. Формування та розвиток ідеї суспільного прогресу в історії філософської та суспільно-політичної думки.

62. Сутність і критерії суспільного прогресу. Діалектика відносного та абсолютного в суспільному прогресі.

63. Сучасні постіндустріальні концепції суспільного розвитку.

64. Технологічний детермінізм і його форми.

65. Поняття глобальних проблем сучасності та майбутнє людства.

66. Історична багатоманітність типів культур та їх взаємодія. Загальнолюдське та національне в культурі.

67. Культура як форма прояву і розвитку сутнісних сил людини, спосіб її самовизначення та міра людяності.

68. Специфіка, структура і типологія соціального пізнання.

69. Методологія соціального пізнання як вчення про систему засобів, методів, форм, видів практичного і теоретичного освоєння соціальної дійсності.

70. Соціальне прогнозування як форма конкретизації соціального передбачення - випереджального відображення дійсності.

40. Взаємозв'язок абсолютної та відносної істини. Догматизм та релятивізм як результат неадекватного розуміння пізнання розвитку.
41. Гуманістичний характер та методологічна спрямованість соціальної філософії.
42. Філософсько-світоглядні засади, методологічні рівні, підходи та засоби соціально-філософського пізнання.
43. Проблема побудови теоретичних моделей суспільства.
44. Філософсько-світоглядний зміст проблеми відношення людини до природи. Історичні форми взаємодії суспільства і природи.
45. Методологія формаційного аналізу суспільства та її значення для пізнання суспільства.
46. Філософський зміст проблеми екологічної безпеки. Екологічне буття та екологічна свідомість.
47. Основні сфери життєдіяльності людей у суспільстві: економічна, соціальна, політична та духовна.
48. Соціальне буття суспільства.
49. Суспільне виробництво, його сутність, структура та роль у житті суспільства. Технологічний, соціальний та особистісний вимір виробництва.
50. Соціальна структура суспільства: сутність, історичні тенденції розвитку.
51. Духовне життя суспільства: поняття та структура.
52. Онтологія суспільної свідомості. Структура, види, типи, рівні та форми суспільної свідомості.
53. Духовна культура в контексті класових і загальнолюдських закономірностей і пріоритетів.
54. Політичне буття суспільства: сутність, структура, закономірності та сучасні тенденції розвитку.
55. Політика як соціальне явище. Співвідношення “політична сфера”, “політична система”, “політичне життя суспільства”.
56. Сутність, походження та історичні закономірності розвитку держави.
57. Держава як соціальний і політико-правовий інститут. Історичні типи держави.
58. Форми державного устрою. Природа тоталітаризму.
59. Співвідношення політики, права та ідеології.
60. Шляхи побудови правової держави в Україні.

мислення у “Книзі перемін” як основна концепція наївної діалектики філософської думки Китаю. Сутність “світлого та темного начал”, Інь та Ян, Дао. Вчення про п'ять стихій (вода, вогонь, дерево, метал, земля у “Книзі історії”. Філософська концепція розвитку Всесвіту Цзоу Яня. Розвиток філософських ідей у період Чуньцю-Чжиньго. Основні філософські школи: *конфуціанці, моїсти* (Моцзи), *даосисти, логісти* (Шан Янь, Шень Бухай, Шень Дао, Хань Фей), *номіналісти, натурфілософи*). Конфуціанство як основний напрям розвитку китайської філософії. Основні ідеї книги Конфуція “Лунь-юй” (“Бесіди і судження”): антропоцентризм, ритуал, як новий тип мудрості. Роль Неба у філософії Конфуція. Основні категорії філософії Конфуція жень, сяо, лі, чжен-мін, шлях золотого середини. Вплив вчення Конфуція на розвиток давньокитайського суспільства. Вчення про дао. Філософія в період династій Хань. Дун Чжунушу “концепція вчених служивих”. Фаталізм Ван Чун. Розвиток китайської філософії III-X ст. Вплив даосизму, буддизму та конфуціанства. Вчення Ван Би, Пей Вей. Ідеї буддизму у вченні Хуейюань та його критика в атеїстичній концепції Фань Чженя. Критика буддизму та даосизму у Хань Юй.

Філософія Стародавньої Греції та Риму. Загальна характеристика та порівняльний аналіз ідей античної філософії з філософією Стародавньої Індії та Китаю. Основні етапи становлення давньогрецької філософії: елінський період (космологізм, онтологізм та теоретико-пізнавальний характер) елінсько-римський період: ранній та пізній елінізм (неопіфагореїзм, неоплатонізм). Генеза філософії: перехід від міфу до логосу. Теогонія та міфологічне мислення. Принцип генетизму. Теоретико-методологічні засади виникнення формування перших філософських та діалектичних ідей.

Натурфілософські уявлення про першопричини буття світу у концепціях представників Мілетської школи (Фалеса, Анаксимена, Анаксимандра) Геракліта Ефеського, Емпедокла та Піфагора. Ідея єдності та множинності буття в Елейській школі (Ксенофан, Парменід, Зенон). Вчення про буття у Парменіда. Апорії Зенона. Атомізм Демокріта.

Класичний період давньогрецької філософії: кінець елінізму та початок еленізму. Переорієнтація філософського інтересу від проблем світоустрою до проблем пізнання суспільства та людини. Філософія софістів (Протагор, Горгій, Гиппій, Продік). Основні ідеї афінської школи античного світу (Сократ, Платон, Арістотель). Етика та маєтика Сократа.

Філософська система Платона. Світ чистих сутностей. Світ ідей. Вчення про світову душу. Ієрархія краси у діалозі “Банкет”. Теорія ідеальної держави: форми устрою, безмежна демократія та самозаперечення.

Філософський світогляд Арістотеля. Критика Арістотелем теорії ідей Платона. Перша та вторинна філософія. Чотири першопричини світу (формальна, матеріальна, рушійна, цільова) у праці “Метафізика”. Вчення про абсолютний розум (першодвигун). Етика. Політика.

Еліньско-римський період розвитку античної філософії. Філософія елінізму: від універсализму класики до етики індивідуализму: епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм. Філософія кінізму (Антисфен, Діоген). Етика Епікура: “свобода від страждань тіла та душі”, атараксія. Стоїцизм: *ранній* (Зенон, Клеанф, Хрисип), *середній* (Панаций, Поссідоній), *пізній* (Люцій Анней Сенека, Марк Аврелій). Пантеїзм стоїків. Полеміка стоїків та епікурейців. Стоїчний платонізм. Вчення про мораль у Сенеки. Внутрішня гармонія та спокій у Марка Аврелія. Скептицизм Пірона. Філософські ідеї пізнього еленізму: римський період. Неоплатонізм Плотіна як завершення античної філософії та початок християнської теології.

Філософія Середньовіччя. Теоцентристський характер філософських ідей епохи Середньовіччя. *Особливості християнської католицької філософії* (Августин Аврелій, Іоан Скот Еріуген, Ансельм Кентерберійський, П’єр Абеляр). Патристика та схоластика. Проблема часу, історичного розвитку та людини у концепції Августина Аврелія. Теологія, онтологія, гносеологія та антропологія Фоми Аквінського. Томізм та неотомізм. Проблема співвідношення релігії та науки, віри та розуму. Філософія як служниця богослов’я. П’ять доказів існування буття Бога. Вчення про універсалії. Реалізм Фоми Аквінського. Номіналізм Іоана Росцелліна, Уільяма Оккама. Концептуалізм Іоана Дун Скота.

Православно-християнська філософія Візантії. Джерела візантійського християнського богослов’я та філософування (Іоан Златоуст, Преподобний Іоан Лествичник, Преподобний Іоан Дамаскін). “Філософування в релігії” Феодорита Кирського. Святотцівське вчення про буття та пізнання Св. Василя Кесарійського. Вчення про буття у Св. Грогорія Нисського. Логос та подвійне сприйняття світу у Максима Сповідника. Поняття енергії Григорія Палами, Св. Грогорія Нисського, Св. Василя Кесарійського. Православно-християнське розуміння людини у богословсько-філософській ант-

19. Матерія як філософська категорія і об’єктивна реальність. Основні форми існування матерії. Розвиток уявлень про матерію та форми її руху в історії філософії.

20. Принцип матеріальної єдності світу як теоретична основа вчення про форми руху матерії.

21. Походження та сутність свідомості як філософська проблема. Відносна самостійність та творча активність свідомості.

22. Головні концепції творчості в історії філософії. Творчість як найвища форма активності людини.

23. Форми духовно-практичного буття людини. Життєві цілі та ідеали людини та суспільства.

24. Зміст і форми філософського вчення про розвиток (діалектична та метафізична концепції становлення, руху та розвитку). Типи розвитку.

25. Головні історичні типи діалектичних філософських систем.

26. Діалектика як система категорій, законів та принципів.

27. Діалектика як вчення про найбільш загальні закони розвитку універсуму. Зміст основних законів діалектики.

28. Природа філософських категорій. Основний зміст категорій діалектики.

29. Методологічне значення законів і категорій діалектики для пізнання і практичної діяльності.

30. Різноманітність історичних форм діалектики та її філософських антиподів - софістики, еклетики, метафізики.

31. Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу. Основні принципи теорії пізнання та багатоманітність його форм.

32. Пізнавальна діяльність як процес соціально-організованого відтворення реальності.

33. Особливості сучасного наукового пізнання: теоретизація, комп’ютеризація, диференціація, інтеграція та ін.

34. Основні рівні, форми та методи наукового пізнання.

35. Методологія сучасного наукового пізнання.

36. Практика як спосіб ставлення людини до світу і до самої себе: суб’єкт-об’єктні і суб’єкт-суб’єктні відносини у практиці.

37. Проблема практики в пізнанні. Практика як критерій істини та проблема істинності самої практики.

38. Проблема істини в історії філософії.

39. Істина як мета, процес, результат і передумова перманентного розвитку пізнавального процесу.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО КАНДИДАТСЬКОГО ІСПИТУ

1. Філософія як одвічно активно-діяльна любов людини до мудрості.
2. Структурні рівні, основні елементи та історичні типи світогляду.
3. Основні функції філософії: світоглядна, методологічна, пізнавальна, ідеологічна, практична, гуманістична, аксіологічна.
4. Філософія як спосіб пояснення смислу буття людини у світі.
5. Філософія як форма суспільної свідомості і особливий тип знання.
6. Матеріалізм та ідеалізм як два головних напрями історичного розвитку філософії.
7. Специфіка філософії Стародавньої Індії (чарвака, джайнізм, буддизм) та Китаю (конфуціанство, даосизм).
8. Філософія Середньовіччя, її теоцентричний характер та основні етапи розвитку (апологетика, патристика, схоластика).
9. Філософія в епоху Відродження, її антропоцентричний характер та основні напрями (натурфілософія, пантеїзм, скептицизм, утопізм).
10. Проблема методу пізнання в епоху Нового часу. Емпіризм та раціоналізм як головні методологічні протилежності.
11. Філософія Просвітництва, її характерні риси, основні напрями, місце і роль в історії культури.
12. Німецька класична філософія, її місце і роль в історії світової філософії.
13. Основні принципи філософії марксизму: зміна суспільної ролі філософії.
14. Основні етапи розвитку філософської думки в Україні.
15. Головні напрями сучасної світової філософії (“філософія життя”, позитивізм, неопозитивізм та постпозитивізм, феноменологія, герменевтика, екзистенціалізм, неотомізм).
16. Проблема релігійної філософії в Росії. Слов’янофілство та західництво як дві лінії розвитку російської філософії.
17. Філософський зміст проблем буття світу. Розвиток уявлень про буття в історії філософії, його сутність та форми.
18. Основні онтологічні теорії в історико-філософському процесі. Вихідні принципи, категорії, поняття теорії буття.

ропології Св. Грогорія Богослова. Людина як суперечність у Св. Грогорія Нисського. Робота серця у Макарія Єгипетського. Ідея прямого спілкування між богом та людиною (Григорій Палама).

Східна арабська середньовічна філософія: Ібн-Рушд (Аверроеса), Ібн-Сін (Авіцена), Аль Фарабі, Омар Хайам, Арабська філософія як сполучна ланка між грецькою філософією та схоластикою. Концепція подвійної істини у Ібн-Рушда (Аверроеса). Вчення про універсалії у Ібн-Сіна (Авіцена). Місце та роль філософії Середньовіччя в розвитку світової філософії та культури.

Філософія епохи Відродження. Антична культурна спадщина та її роль у формуванні ренесансного мислення. Антисхоластична спрямованість філософських поглядів та їх вплив на формування нової системи цінностей. Розвиток індивідуалізму в культурно-світоглядній системі Ренесансу. Гуманізм як система цінностей та новий спосіб мислення. Антропоцентризм. “Особиста самосвідомість” Ф.Петрарки. Цінність людської особистості у Леона Баттісти Альберті. Ідея свободи як найвища цінність людини у Піко делла Мірандоли. Прагнення до насолоди як особистісна чеснота в індивідуалістичних тенденціях гуманістичної концепції Лоренцо Валла, Джоннаццо Манетті, Марсіліо Фічіно, Томмазо Кампанелли. Антиклерикалізм як гуманістичний світогляд (Леонардо Бруні, Поджо Браччоїні, Еразм Роттердамський). Реформація та Ренесанс Мартіна Лютера, Ульрих Цвінглі, Жан Кальвін. *Соціально-філософські ідеї епохи Відродження.* Політичний реалізм Н.Макиавеллі та його ідея “нової держави”. Соціальні утопії Т.Мора та Т.Кампанелли. Натурфілософські ідеї Леонардо да Вінчі, Йоган Кеплер, Галілео Галілей, Парацельс, Бернардіно Телезіо, Франческо Патріці. Геліоцентристська система Миколи Коперника. Космологічні погляди Миколи Кузанського та його вчення про містичний пантеїзм. Ідея саморуху матерії у Джордано Бруно. Подвійність та суперечливість філософського мислення в епоху Відродження.

Філософія Нового часу. Філософське осмислення наукової революції XVII ст та її вплив на формування філософської системи світу (Тихо де Браге, Йоган Кеплер, Ісаак Ньютон). Емпіризм та раціоналізм як напрями філософської думки у XVII ст. *Емпіризм Ф.Бекона:* вчення про індуктивний метод, “Велике повстання наук”, класифікацію наук та ідолів. Вплив філософії Ф.Бекона на розвиток сучасного наукового знання. *Основні положення раціоналізму Р.Декарта:* скептицизм, дуалістичність філософії, основні правила

пізнання. Філософська система Б.Спінози: вчення про субстанцію та її атрибути, про чотири способи набуття знань, проблема пізнання через сутність, роль інтуїції та абстракції в процесі пізнання, розуміння свободи як усвідомленої необхідності. Монадологія Г.Лейбніца: принцип встановлення гармонії, класифікації монад, теорія пізнання: “істина розуму” та “істина факту”. Сенсуалізм Дж.Локка: вчення про джерела ідей, відчуття, первинні та вторинні якості, рефлексію та три здібності душі, два види знань (несуперечливе та ймовірнісне), три рівні пізнання (інтуїтивне, демонстративне, чуттєве). Суб’єктивний ідеалізм Дж.Берклі: вчення про соліпсизм та чотири критерії істини (яскравість відчуттів, однаковість сприйняття, узгодження відчуттів, проста внутрішньоузгоджена система знань. Скептицизм та агностицизм Д.Юма: теорія пізнання (враження, сприйняття, ідея), три принципи зв’язку ідей. *Соціально-політичні концепції у філософії Нового часу*. Основні ідеї “Левіафану” Т.Гоббса: вчення про природний стан та природні закони (домовленість та угода), держава та суспільні закони. Лібералізм Дж.Локка у “Двох трактатах про правління”: концепція невідчужуваних прав людини (життя, свобода та власність набута своєю працею), суспільний договір, ідея розподілу влади. Вплив концепцій Т.Гоббса та Дж. Локка на суспільно-політичну думку Європейського Просвітництва.

Філософія Просвітництва. Особливості французького Просвітництва першого (Вольтер, Монтеск’є) та другого поколінь (Ж.-Ж.Руссо, Ж.Ламетри, Д.Дідро, К.Гельвецій, П.Гольбах, Е.Кондільяк, Ж.Кондорсе). Радикалізм та антиклерикалізм філософії. “Природна релігія” Д.Дідро. Матеріалістична концепція природи П.Гольбаха. Механічний матеріалізм французьких просвітників. Вчення про “людину-машину” Ж.Ламетрі. Вчення про мораль Д.Дідро. Соціальність Вольтера. Про роль відчуттів у К.Гельвеція.

Соціально-філософські погляди. Ідея громадянської свободи, соціального елітаризму та суспільного договору Ж.-Ж.Руссо. Про обов’язок суспільства та громадянина у П.Гольбаха. Теорія природних прав людини В.А.Кондорсе. Просвітницький пацифізм Вольтера, Ш.Монтеск’є. Справедливість та гуманізм як джерела долання суперечностей у суспільстві.

Ідеї морального прогресу в німецькому Просвітстві. Теорія вдосконалення людини та людства у Готхольда Ефраїма та Лессінга. Філософія історії людства та дослідження духу гуман-

4. *Войтович Р.* Виклики глобалізації та їх вплив на державне управління в контексті вирішення герменевтичної проблеми // Зб. наук. пр. УАДУ. - К.: Вид-во УАДУ, 2003.

5. *Войтович Р.* Історичні та теоретико-методологічні передумови виникнення сучасних процесів глобалізації // Вісн. НАДУ. - 2003. - № 3. - С. 494-506.

6. *Йонас, Ганс.* Принцип відповідальності: У пошуках етики для технол. цивілізації: Пер. з нім. - К., 2001. - 399 с.

7. *Капышев А.Б.* Філософія грядущего (Истинный Путь Человека). - Б. м., 1999. - 176 с.

8. *Покровский Н.Е.* Неизбежность странного мира: включение России в глобальное сообщество // Журн. социологии и социальной антропологии. - 2000. - № 3. - С. 26-40.

9. *Сидорина Т.Ю.* Кризис XX века: Прогнозы русских мыслителей. - М., 2001. - 180 с.

10. *Сорос, Джордж.* Открытое общество. Реформируя глобальный капитализм / Пер. с англ. О.Алякринский и др. - М., 2001. - 455 с.

11. Україна на порозі третього тисячоліття: духовність як основа консолідації суспільства. - К., 1999. - Т.15 - 627 с.

12. *Яковец Ю.В.* Глобализация и взаимодействие цивилизаций. - М., 2001. - 345 с.

3. “Модернізація без вестернізації” як новий тип суспільного розвитку С.Хантінгтона.
4. Локальна та національна моделі модернізації.
5. Суперечності сучасного світу та моделювання майбутнього.
6. Філософсько-методологічний зміст впливу глобалізації на формування нової форми розвитку людства.
7. Теоретико-методологічні передумови виникнення процесів глобалізації.
8. Глобалізація як основний принцип суспільного розвитку.
9. Формування та головні риси четвертого покоління локальних цивілізацій.
10. Філософсько-методологічний зміст формування глобального суспільства та глобального суспільства ризику.
11. Зміна функцій та ролі національних держав в умовах глобалізації.
12. Сутність глобальної багатовимірності міжцивілізаційної моделі.
13. Філософські засади вирішення глобалізаційних проблем.
14. Глобальна соціальна інтеграція як новий тип взаємовідносин між системами суспільного розвитку.
15. “Розширення проти інтеграції” як нова модель суспільного розвитку в сучасних глобалізаційних процесах.
16. Суперечності сучасного світу та моделювання майбутнього.
17. Класичні модернізаційні теорії та типи суспільного розвитку.
18. Глобальні проблеми сучасності та шляхи їх вирішення.
19. Перспективи розвитку України в умовах глобалізації.
20. Інтеграція та дезінтеграція: філософсько-методологічний аналіз співвідношення категорій.

Рекомендована література

1. Державне управління перехідних суспільств в умовах глобалізації: Матеріали засід. міжнар. круглого столу / Ред. Ю.Г.Буряк. - К., 2001. - 29 с.
2. *Габермас, Юрген.* Філософський дискурс модерну: Пер. з нім. - К., 2001. - 423 с.
3. *Вебер А.Б.* Устойчивое развитие как социальная проблема. - М., 1999.

ності у Йогана Гердера. Порівняльний аналіз філософських систем французького та німецького Просвітництва.

Німецька класична філософія. Традиції, новаторство німецької класичної філософії та її місце в історії культури. Основні методологічні проблеми та принципи побудови системного філософського знання (раціоналізм, діалектика, історизм).

Принципова новизна ідей: пізнавальна активність суб’єкта (І.Кант); обґрунтування моральної та правової автономії особистості (І.Канта); єдність світу, тотожність суб’єкта та об’єкта (Шеллінг); принцип єдності протилежностей (Шеллінг, Гегель); система принципів та категорій діалектики (Гегель); ідея історичної закономірності (Гердер, Гегель); принцип історизму у додатку до всіх сфер людського знання та дій (Гегель); трактування релігії як процесу відчуження сутності людини (Л.Фейєрбах).

Філософські погляди І.Канта: докритичний та критичний періоди. Завдання філософії. Гносеологія як вчення про три пізнавальні здібності людини (“чуттєвість”, “розсудок” та “розум”). Апріорні форми пізнавальної діяльності. “Антиномії чистого розуму”. Вчення про явище та “річ-у-собі”. Етика: вчення про категоричний імператив - об’єктивний принцип моральності; обов’язок - суб’єктивний принцип моральності; постулати практичного розуму.

Філософія Й.Фіхте. Основні положення науковчення. Абсолютне “Я”. Діалектичний метод. Протиріччя як необхідний момент розвитку істини. Спекулятивність поглядів. Індивідуалізм. Концепція національності та колективної особистості. Активність суб’єкта в пізнанні.

Філософія Ф.Шеллінга. Натурфілософські погляди. Єдність природи. Пізнання як об’єктивна складова світу. Вчення про світову душу, її творчість та активність. Ідея розвитку природи та духу. Єдність суб’єктивного та об’єктивного.

Філософія Г.Гегеля. Вчення про Світовий розум (Абсолютну ідею). Три стадії абсолютної ідеї: логіка, природа, дух. Природний порядок світу та роль абсолюту в ньому. Духовний характер реальності. “Феноменологія духу”: свідомість, самосвідомість, тотожність із зовнішнім світом, помилкова думка як необхідний момент пізнання. Єдиний та суперечливий процес пізнання. Істина і результат. Діалектика як теорія розвитку: стадії розвитку предмета; фази розвитку абсолютної ідеї, саморозвиток системи понять; категорії “чисте буття”, “ніщо”, “становлення”, “наявне буття”, “кількість”, “якість”. Наука логіки. Філософія природи. Філософія

духу: суб'єктивний (свідомість людини) об'єктивний (право, мораль, моральність) та абсолютний дух (мистецтво, релігія, філософія). Філософія права. Філософія історії: чотири основних періоди всесвітньої історії. Основні ідеї політичної філософії: сутність держави, влади та народу. Філософія як епоха, охоплена в думці. Раціоналістичний оптимізм філософії Гегеля та її вплив на розвиток світових філософських систем.

Філософія Л.Фейербаха. Сутність християнства. Свобода як головна людська цінність. Матеріалізм: природа як першоджерело мислення, єдність мислення та буття. Критика релігії: джерела релігійної віри, "відчуження". Антропологічний матеріалізм і гуманізм: людина як природна, чуттєво-тілесна істога, якій притаманні потреба у спілкуванні та прагнення до щастя; чуттєвість і розум, любов як основа спілкування та її універсальність. Натуралізм та антиісторизм.

Історичне значення німецької класичної філософії. Новий стиль мислення та відносність і динамічність істин. Своєрідність історичного духу народу. Філософські новації. Історичний характер людського мислення.

Філософія К.Маркса та Ф.Енгельса. Теоретичні передумови марксистської філософії. К.Маркс "Тези про Фейербаха": практика як основа пізнання та критерій істини, ідеалізм Фейербаха у поглядах на суспільство. Діалектичний матеріалізм. "Людвіг Фейербах та кінець німецької філософії". Дві сторони основного питання філософії. Співвідношення мислення та буття. Проблема основного питання філософії. Агностицизм. Вчення про буття, матерію та свідомість. Біологічний та соціальний простір та час. Активна творча роль свідомості. Діалектика процесу пізнання: взаємодія чуттєвої та раціональної форм пізнання. Вчення про істину (об'єктивна, абсолютна та відносна). Суспільна практика та її форми. Діалектико-матеріалістичне розуміння історії. Суспільне буття та суспільна свідомість. Соціальна функція марксизму. Місце та роль філософії марксизму в контексті розвитку сучасних філософських доктрин. Марксистська філософія за кордоном. Л.Альтюссер про антропологічну орієнтацію "молодого Маркса"; особливості антології людського буття Д.Лукача; "філософія практики" А.Грамші; "філософія надії" Е.Блоха; філософія Франкфуртської школи: Т.Адорно, М.Хоркхаймер, Е.Фромм, Г.Маркузе, Ю.Хабермас.

Критичний перегляд принципів класичної філософії і марксизму релігійно-православною філософією кінця ХІХ- початку ХХ ст., її основні риси та напрями.

21. Проблема аналізу філософських аргументів.
22. Філософські проблеми теорії інформації.

Рекомендована література

1. *Данилова В.С.* Основные концепции современного естествознания: Учеб. пособие для студ. вузов. - М., 2000. - 254 с.
2. *Кант, Иммануил.* Метафизические начала естествознания. - М., 1999. - 1709 с.
3. *Карнап Р.* Философские основания физики. - М., 2001. - 567 с.
4. *Кисельов М.М.* Національне буття серед екологічних реалій. - К., 2000. - 318 с.
5. *Кудрявцев И.К., Лебедев С.А.* Синергетика как парадигма нелинейности // Вопр. философии. - 2002. - № 12.
6. *Лазарев С.С.* Понятие "время" и геологическая летопись земной коры // Вопр. философии. - 2002. - № 1.
7. *Лакатос И.* Бесконечный регресс и основания математики. - М., 2000. - 345 с.
8. *Лаплас.* Опыт философии теории вероятности. - М., 1999. - 467 с.
9. *Печенкин А.А.* Математическое обоснование в развитии физики. - М., 1994. - 256 с.
10. *Пуанкаре А.* Аналитическое резюме // Пуанкаре А. Избр. труды: В 3 т. - Т. 3. -М., 1999.
11. *Рассел, Бертран.* Философия логического атомизма / Пер. с англ., коммент., послесл. В.С.Суровцева; Гл. ред. Е.Колчужкин. - Томск, 1999. - 191 с.
12. *Рейхенбах Г.* Философия пространства и времени. - М., 1995. - 389 с.
13. *Семенов Ю.И.* Философия арифметики. - Х., 1999. - 221 с.
14. *Федотов В.Г.* Неклассические модернизации и альтернативы модернизационной теории // Вопр. философии. - 2002. - № 12.
15. Философия экологического образования / Н.Моисеев, Ю.Олейников и др. - М., 2001. - 412 с.

13. Філософія глобалізму

1. Глобальні проблеми сучасності та шляхи їх вирішення.
2. Альтернативи модернізаційних теорій та типи розвитку суспільства в умовах глобалізації.

7. Полани М. Личностное знание. На пути к посткритической философии. - М., 1997. - 267 с.

8. Поппер К. Логика и рост научного знания. - М., 2003. - 410 с.

9. Порус В.Н. Актуальные проблемы анализа “научных революций” (аналитические обзоры зарубежной литературы). - М., 1993. - 345 с.

10. Пуанкаре А. О науке. - М., 1993. - 417 с.

11. Ракитов А.И. Философские проблемы науки. Системный подход. - М., 1997. - 345 с.

12. Тулмин Ст. Человеческое понимание. - М., 1994. - 259 с.

13. Фуко М.П. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. - М., 1999. - 224 с.

12. Філософія природознавства

1. Світоглядно-методологічний аналіз взаємозв'язку філософії та природознавства.

2. Основні форми взаємозв'язку філософії та природознавства.

3. Проблема матерії у фізиці та філософії.

4. Філософські питання вчення про будову матерії.

5. Філософська проблема єдності перервного та безперервного.

6. Філософське осмислення корпускулярно-хвильового дуалізму.

7. Філософські проблеми структури елементарних частин.

8. Філософський аналіз закону пропорційності маси та енергії.

9. Методологічне значення концепції форм руху.

10. Діалектична концепція форм руху та проблема відтворення функцій мислення кібернетичними пристроями.

11. Субстанціональна та реляційна концепції простору та часу.

12. Гносеологічний аспект теорії відносності.

13. Проблема безкінечності у філософії та аналіз основних підходів.

14. Філософський зміст проблеми причинності.

15. Філософські проблеми математики.

16. Роль практики у виникненні та розвитку математики.

17. Проблема істини в математиці.

18. Математизація та ідеалізм.

19. Філософські питання методу “чорного ящика”.

20. Філософські аспекти проблеми відтворення функцій мислення кібернетичними пристроями.

3. Особливості розвитку російської філософії

Предмет та метод російської філософії. Особливості становлення російської філософської культури.

Освіченість та рівень розвитку філософських знань в Київській Русі. Основні ідеї історико-філософських пам'яток “Руська правда”, “Слово о полку Ігоревім”, “Слово про закон та благодать” Іларіона. Вплив головних ідеологічних течій Візантії на розвиток морально-настановчої проблематики Візантійської філософії. Діалектична система Іоана Дамаскіна у праці “Пчола”. Давньоруська філософія. Богословське вчення Георгія Амартола. Антична культура та християнство (Хроніка Іоана Малала, твори). Натурфілософські уявлення Василя Великого у праці Шестиднів”. Космологічні ідеї Козьми Індікаплова. Антиклерикальні ідеї Данила Заточника.

Раціоналізм та релігійне вільнодумство у вченнях раннях єретиків. Ідеологічна філософія стирольників (Федір Куріцин, Семен Кленів, Іван Чорний). Глумачення ідей Арістотеля Маймонідом. Раціоналізм Матвія Башкіна та Федора Косого. Містицизм Ніла Сорського. Вчення про взаємозв'язок тілесного та духовного у Артемія. Концепція триєдності Бога. Критика вчень античних мислителів Миксимом Греком.

Схоластика в Росії. Вплив геліоцентристської системи Коперника на розвиток філософії в XVI ст. Спіфалій Славинецький та його праця “Дзеркало всесвіту” як перший коментар ідей Птолемея та Коперника. Схоластична філософія Києво-Могилянської Академії та славяно-греко-латинської духовної академії (С.Полоцький, Ф.Прокопович, М.Ломоносов, С.Зибелін, С.Крашенніков, Л.Магницький А.Кантемір). Вчення про метод викладу філософії (Й.Кроковський, Ф.Прокопович та брати Ліхудови). Фізика та філософія у підходах Іоаконнікія та Сафронія). Логіка Сафронія та його критика категорій Арістотеля. Метафізика Ф.Лопатинського. Онтологічна система П.Постникова. “Велика та предивна наука” Р.Луллія та А.Белобоцького.

Відокремлення філософії від релігії та виникнення матеріалізму на основі розвитку природознавства у XVIII ст. Теорія природного права В.М.Татищева. Вчення про ідеї та “механічна психологія” у А.Д.Кантеміра. Матеріалістична філософія М.В.Ломоносова та його вчення про матеріальну єдність світу. Утвердження філософії як теоретичної науки у другій половині XVIII ст. Основні ідеї російських вольфганців (Г.М.Теплов, М.М.Щербатов). Теорія масонсь-

кого віросповідання І.Масона та масонський містицизм О.М.Радищева.

Філософія та соціологія російського просвітництва. Ідея наукового прогресу. Вчення про природне богослов'я Д.С.Анічкова. Теоретична філософія та вчення про форми людського пізнання Я.П.Козельського. Теорія природного походження суспільства та концепція суспільної нерівності С.Є.Десницького. Особливості впливу філософії Ф.Шеллінга на розвиток російської філософії. Натурфілософські ідеї Д.М.Веланського. "Історія філософських систем" та антропологічна філософія А.І.Галіча. Тотожність знання та буття у І.І.Давидова. Вчення про походження пізнання М.Г.Павлова. Концепція розуміння суспільства як "любомудрія" у вченнях С.Є.Раїча, В.Ф.Одоєвського, М.П.Погодіна, С.П.Шевирьова, В.С.Оболенського, А.Н.Муравйова, М.В.Путята. Вплив німецького ідеалізму на розвиток російської філософії. Філософія тотожності В.Ф.Одоєвського. "Лист про філософію" Д.В.Веннетінова.

Філософія декабристів. Філософський зміст політичних програм декаристів (Бурцев, Глінка, Комаров, Тургенєв, С.Трубецкой, М.Муравйов). Соціологія Пестеля. Філософія та релігія К.Ф.Рилєєва. Природа людини та свідомості І.Якушкіна.

Філософія слов'янофілів. Релігійна та соціальна філософія А.Хомякова. "Філософія откровення" П.Кіреєвського. Філософія та природознавство у вченні О.Герцена. Філософські погляди перашівців. Філософсько-соціологічні погляди П.Чаадаєва. Особливості формування філософських гуртків у Росії. Російський "гегелізм" (Філософія мистецтва О.Белінського, Боткін, Самарін). Моральнісна філософія Н.Станкевича. Концепція політичної рівності Т.М.Грановського. Суспільство як розгортання вічного духу (М.А.Бакунін).

Ідеалістична філософія Росії у ХІХ ст. Критика кантівської системи у філософії С.С.Гогоцького. Матеріалістичний монізм та філософія серця П.Юркевича. Еклектична філософія М.М.Страхова. Пошук третьої лінії в філософії К.Д.Кавеліна. Філософська система М.Чернишевського. Ідеалізм, дуалізм та агностицизм О.Добролюбова. Теорія реалізму Д.Писарєва. Релігійно-ідеалістична філософія В.Соловйова. Філософсько-правова система Б.Чичеріна. Концепція філософського критицизму А.І.Веденського.

Філософія народництва. Двоєдність людської особистості у П.Л.Лаврова. Гносеологія М.А.Бакуніна. Філософія як метафізика П.Н.Ткачова.

3. Робототехніка та постнекласична наука.
4. Методологічні питання побудови, функціонування та обґрунтування знання в сучасних наукових теоріях.
5. Концепція "феноменологічної філософії науки" Е.Гуссерля.
6. Традиції та напрями розвитку філософії науки.
7. Реятивізм та напрям філософії науки.
8. Реалізм та фаллібілізм як принцип розвитку філософії науки.
9. Еволюційна епістемологія.
10. Емпіричний конструктивізм.
11. Радикальний феноменалізм Е.Маха.
12. Антипсихологічна та антинатуралістична програма обґрунтування наукового знання у концепції неокантіанської Марбурзької школи.
13. Філософія науки неопозитивізму.
14. Філософія науки А.Пуанкаре.
15. Операціоналістичне трактування логіки науки в концепції П.Бріджмена.
16. Об'єктивність, ціннісні судження та вибір теорії у Т.Куна.
17. Концепція науки К.Поппера як переломний пункт у розвитку позитивізму.
18. Радикалізм і традиціоналізм у концепції Дж.Агассі.
19. Натуралістична концепція філософії науки У.Куайна.
20. Еволюційна епістемологія та філософія науки.
21. Концепція людського розуміння Ст.Тулміна.
22. Концепція наукової раціональності.

Рекомендована література

1. *Вихалемм Р.А.* Социальная память и проблема парадигмальности науки // Принцип социальной памяти. Социальная детерминация познания. - М., 1994. - 695 с.
2. *Гиниев Д.* Філософська ідентичність науки в постметафізичній перспективі // Вопр. философии. - 2002. - № 3.
3. *Грязнов Б.С.* Логика, рациональность, творчество. - М., 1997. - 237 с.
4. *Канке В.А.* Основные философские направления и концепции науки: Итоги XX столетия: Учеб. пособие. - М., 2000. - 318 с.
5. *Лакатос И.* Фальсификация и методология научно-исследовательских программ. - М., 1999. - 567 с.
6. *Нугаев Р.М.* Смена развитых научных теорий: ценностные измерения // Вопр. философии. - 2002. - № 11.

19. Держава та культура. Механізми управління культурою.
20. Проблеми філософії культури в незалежній державі.
21. Сучасні проблеми відродження духової культури українського суспільства.

Рекомендована література

1. *Никитина І.П.* Пространство мира и пространство искусства. - М., 2001. - 209 с.
2. Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності: Зб. наук. пр. / Київ. держ. лінгв. ун-т; Відп. ред. М.М.Бровко, О.Г.Шутов. - К., 2001. - 238 с.
3. *Белл Д.* Культурні суперечності капіталізму // Сучасна західна соціальна філософія: Хрестоматія / Упоряд. В.Лях. - К., 1996. - С. 251-274.
4. *Горський В.С.* Філософія в українській культурі (методологія та історія). - К., 2001. - 235 с.
5. *Гуревич П.С.* Философия культуры. - М., 2001. - 349 с.
6. *Каптон В.П.* Культура і об'єктивні закони. - Д., 2000. - 148 с.
7. *Козловський П.* Постмодерна культура: суспільно-культурні наслідки технічного розвитку // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія. - К., 1996. - С. 214-292.
8. Культурологія: ХХ век: Антологія. - М., 1995. - 679 с.
9. *Мамалуй Г.Я.* Философские альтернативы ХХ века (проблема человека и кризис культуры). - Х., 2000. - Вып. 1. - 145 с.
10. *Мамардашвили М.К.* Культура и мысль // Филос. и социол. мысль. - 1990. - № 6. - С. 24-38.
11. *Сноу Ч.* Две культуры. - М., 1993. - 200 с.
12. Україна на порозі третього тисячоліття: духовність і художньо-естетична культура. - К., 1999. - 623 с.
13. *Швейцер, Альберт.* Жизнь и мысли / Сост., пер. с нем. - М., 1996. - 527 с.
14. *Шеллинг Ф.В.* Философия искусства: Пер. с нем. - М., 1999. - 607 с.
15. *Хейзинг И.* Человек играющий. - М., 1992. - 359 с.

11. Філософія науки

1. Методологічні проблеми розвитку науки.
2. Філософська ідентичність науки в постметафізичній перспективі.

“Філософія серця”: П.Д.Юркевич, Б.П.Вишеславцев, С.Л.Франк; філософія “всеєдності”: В.С.Соловйов, С.М.Булгаков, Л.П.Карсавін, П.О.Флоренський; ірраціоналістична філософія: екзистенціалізм, персоналізм, інтуїтивізм - М.О.Бердяєв, Л.І.Шестов, В.В.Розанов, М.О.Лоський; філософія “комунізму” і її основні тенденції: М.Ф.Федоров, К.Е.Цюлковський, О.Л.Чижевський, В.І.Вернадський, М.Г.Холодний.

4. Філософська думка в Україні та її місце в історії світової культури

Особливості філософії України як явища світової культури.

Становлення і розвиток світогляду давніх слов'ян: давньо-слов'янська міфологія, філософія “Велесової книги”, запровадження християнства. Філософія в системі культури Київської Русі (Феодосій Печерський, Іларіон Київський, Нестор-Літописець, Никифор, Володимир Мономах, Климент Смолятич, Кирило Туровський, Данило Заточник та ін.).

Філософська думка в Україні періоду Відродження: а) ідеї неоплатонізму, аеропагітики, ісіхазму; б) філософські ідеї в етно-релігійній та політико-правовій думці (Юрій Дрогобич, Павло Русин, Станіслав Оріховський, Юрій Рогатинець, Петро Скарга, Іван Вишенський, Мелентій Смотрицький, Кирило Транквіліон-Ставровецький, Касіян Сакович, Пилип Орлик та ін.).

Становлення філософського українського духу в Києво-Могилянській академії (Йосип Кононович-Горбацький, Інокентій Гізель, Теофін Прокопович, Стефан Яворський, Михайло Козачинський, Георгій Кониський та ін.). Г.С. Сковорода - фундатор філософії українського духу.

Філософія вітчизняного просвітництва (Т.Осяновський, І.Тимковський, В.Каразін, І.Ризький, М.Максимович та ін.).

Український романтизм (М.Гоголь, М.Костомаров, П.Куліш та ін.).

Філософські ідеї Т.Г. Шевченка.

Академічна філософія в Україні (А.Дурович, О.Новицький, С.Гогоцький, О.Козлов, П.Юркевич, В.Лесевич, О.Гіляров, Г.Челпанов та ін.).

Філософські ідеї вчених-природознавців кінця ХІХ - початку ХХ ст. (М.Авенаріус, Д.Граве, Г. Де-Мету, Й.Косоногов, С.Реформаторський, О.Северцев, М.Шіллер та ін.).

Філософські думки в працях О.Потебні, С.Подолінського, М.Драгоманова, В.Антоновича.

Філософія видатних українських письменників кінця XIX -початку XX ст. (І.Франко, П.Грабовський, М.Коцюбинський, Леся Українка).

Філософія періоду піднесення українського духовного життя (В.Винниченко, М.Грушевський, В.Зеньковський та ін.). Філософія національної самобутності (Д.Донцов, В.Липинський, І.Лисяк-Рудницький та ін.).

Філософська спадщина Д.Чижевського.

Філософія України в радянський період: а) філософія 20-30-х рр.; б) філософські розвідки в 50-х рр.; в) філософська думка в 60-ті рр.; г) філософський доробок 70-80-х рр. XX ст. Розробка філософських проблем у сучасній Україні. Місце філософії у творенні сучасної духовної культури українського народу.

5. Світова філософія XX та початку XXI століття

Світова філософія - спосіб критичного аналізу, осмислення найбільш значних універсальних проблем і процесів, відображення глибинних зрушень у культурі, динаміці співвідношень між різними її сферами. Критичний перегляд принципів і традицій класичної та некласичної філософії кінця XIX ст. Синтез досягнень різних філософських шкіл. Плюралізм течій сучасної філософії. Основні тенденції, риси сучасної філософії, її пошук нестандартних парадигм. Проблема людини як один із головних напрямів їх взаємодії. Некласична філософія кінця XIX ст. як теоретична основа філософської думки XX ст.

Філософія життя. Антираціоналістична установка філософії життя. Проблема ірраціонального (воля, почуття, інтуїція, несвідоме). Людина як суб'єкт воління, світ як воля і уявлення (А. Шопенгауер). “Воля до влади”, радикальний перегляд старих цінностей та концепція надлюдини у філософії Ф.Ніцше. Розуміння як метод пізнання життя у В.Дільтея. Життя як творчий, індивідуальний процес та розуміння людини як історичної істоти у Г.Зіммеля. Філософія культури О.Шпенглера. Вчення А.Бергсона про роль інтуїції у процесі пізнання. Ідеал надлюдини в філософії Ф. Ніцше. Людське життя як культурно-історичний процес (В. Дільтей).

Психоаналіз З.Фрейда. Ідея несвідомого та структури психіки. Людська культура як результат сублімації. Динамічна кон-

2. *Кузьміна С.Л.* Філософсько-педагогічна концепція П.Д.Юркевича. - К., 2002. - 162 с.

3. *Дьюї, Джон.* Моральні принципи в освіті / Пер. з англ. М.Олійник. - Л., 2001. - 30 с.

4. *Радіонова І.О.* Сучасна американська філософія освіти та виховання: тематичні поля та парадигмально-концептуальні побудови. - Х., 2000. - 204 с.

5. Проблеми філософсько-світоглядних основ концепції розвитку освіти та навчання: Зб. наук. пр. за матеріалами наук.-практ. конф., 12-13 трав. 1999 р. / Редкол.: Р.А.Арцишевський та ін. - Луцьк, 2000. - 182 с.

10. Філософія культури

1. Феномен культури та методологія його дослідження.

2. Культура як проблема філософії.

3. Основні концепції сучасної культурології.

4. Трансформація філософської свідомості в культурі Нового часу.

5. Соціальні зв'язки людини в культурі.

6. Проблеми людської суб'єктивності в культурі.

7. Простір та час людини в культурі.

8. Ейдос та логос: дилема інтуїції та дискурсу у філософії культури.

9. Ігрова концепція культури в працях Й.Хейзінга.

10. Концепція культури у філософії неофрейдизму (З.Фрейд. “Майбутнє однієї ілюзії”).

11. Функціоналізм як метод вивчення культури (Б.Малиновський).

12. Феномен культурного тексту, методологія досліджень культури в постструктуралізмі.

13. Вчення Ф.Шиллера про “наївну” та “синтементальну” поезію як дві фази розвитку культури.

14. Культурні суперечності капіталізму Д.Белла.

15. Постмодерна культура як суспільно-культурний результат технічного розвитку (П.Козловський).

16. Культура та думка в концепції М.Мамардашвілі.

17. Поняття культури та цивілізації в контексті історико-філософських підходів.

18. Культура як феномен суспільного життя.

3. Філософські засади педагогіки гармонійної цілісності.
4. Педоцентризм, релятивізм та плюралізм як основні філософські принципи освіти.
5. Холістський та індивідуально-плюралістичний напрям філософії освіти.
6. Особливості становлення сучасної філософії освіти.
7. Ідеї філософії нестабільності І.Пригожина у становленні сучасного типу освіти.
8. Філософські основи діалогової взаємодії основних суб'єктів освіти.
9. Система філософських принципів субстанціональної єдності та діалогової згоди як основа сучасної системи освіти.
10. Філософсько-методологічні засади систематизації основних предметів навчання і виховання та відповідних методів їх викладання.
11. Філософський аналіз процесу становлення сучасної методології систематизації форм педагогічної діяльності.
12. Сучасні філософсько-методологічні засади вирішення проблем співвідношення традиційно-інформаційної та інноваційно-творчої функцій освіти.
13. Філософсько-методологічні засади формування всебічно розвиненої людини сучасної епохи.
14. Філософські засади формування духовності людини сучасної епохи.
15. Основні суперечності у процесі формування духовної сфери сучасної людини.
16. Філософсько-педагогічний аналіз ролі впливу національної культури у формуванні духовності людини на сучасному етапі українського суспільства.
17. Філософсько-методологічні засади управління системою сучасної освіти та реформування її.
18. Філософські проблеми управління сучасною системою освіти.
19. Філософсько-методологічні підходи до реформування системи освіти.
20. Філософсько-методологічні засади реформування системи освіти на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Рекомендована література

1. Кононенко П.П. Освіта ХХІ століття: філософія родинності. - К., 2001. - 239 с.

цепція психіки особистості (Воно, Я, Над-Я). Основні суперечності у бутті особистості. Соціально-філософська теорія фрейдизму. Неофрейдизм та його тенденції: проблема душі сучасної людини, структура і архетипи колективного несвідомого в філософії К.-Г.Юнга; “Індивідуальна психологія” А.Адлера; “сексуально-економічна” теорія В.Рейха; поняття “соціального характеру” та “соціального несвідомого” у філософії Е.Фрома. Любов як найвища цінність.

Екзистенціальна філософія. Християнський екзистенціалізм С.К'єркегора як передумова формування нового напрямку. Основні різновиди: *німецький* (М.Хайдеггер, К.Ясперс), *французький* (Ж.П.Сартр, А.Каю, Г.Марсель, М.-М.Понті, С. де Бовуар) *італійський* (Н.Аббаньяно), *російський* (М.Бердяєв, Л.Шестов, Ф.Достоевський). Головні проблеми екзистенціалізму - людина в загальній структурі буття, унікальність людського буття, проблема свободи. Феноменологічний метод Е.Гуссерля. Іntenціональний аналіз. Структура чистої свідомості та життєвий світ. “Час та буття” і “Буття та час” у М.Хайдеггера. Соціально-етичні аспекти людського буття. Питання про техніку, буття та ніщо у Ж.-П.Сартра. Ідея людської комунікації Ж.-П.Сартра. Інтерсуб'єктивність А.Каю. Оптимістичний екзистенціалізм Колін Уілсон.

Сучасна релігійна філософія. Еволюція релігійної філософії ХХ ст., її переорієнтація від геоцентризму до антропоцентризму. Принцип гармонії віри та розуму в неотомізмі (Е.Жильсон, Ж.Марітен, Ю.Бохенський, Г.Веттер, К.Войтило). Феномен людини П.Тейяр де Шарден. Аналектика та діалектика Б.Лакебринк. Антропоцентристська спрямованість неотомізму. Неоортодоксальний протестантизм (К.Барт, Е.Бруннер, С.Рейнгольд, Р.Бульман. Ліберальний неопротестантизм (К.Барт, Р.Нібура). Сутність людського буття у П.Тілліх. Протестанська теологія і філософія: “ліберальна теологія” (А.Гарнак, Е.Трельч); “теологія кризи”, її напрями: “діалектична теологія” (К.Барт, Р.Ніоур), “екзистенціальна теологія” (П.Тілліх), “деміфілізоване християнство” (Р.Бульман), “безрелігійне християнство” (Д.Бонхоффер). Радикальна теологія Л.Банхоффера. “Чесність перед богом” у концепції Дж.Робінсона. Традиціоналізм та модернізм в ісламській філософії кінця ХІХ ст. (Мухамед Акбал, Мухамед Абдо). Нірвана як істинний світ у концепції сучасного буддизму. “Соціальні теології” (Г.Гуттьєрес, Л. Бофф, К. Бофф, Х. Ассман та ін.) як спроба оновлення соціального вчення католицизму.

Постмодернізм. Джерела постмодернізму (К.Маркс, Ф.Ніцше, З.Фрейд. Загальна характеристика ідей постмодернізму. Структуралізм К.Леві-Стросса та Ж.Лакана. Релятивізм. Постмодерністська соціальна практика. Становлення та сутність постмодернізму. Концептуальне оформлення постмодернізму в концепції Ж.Ф.Ліотарі. Структуралізм Ф.де Соссюра. Аналіз логічної структури мови у Л.Вітгенштейна. Екзистенціально-лінгвістична критика метафізики у М.Хайдеггера. Теорія соціального конструювання знання М.Фуко. Деконструкції у Ж.Дерріда та розуміння культури як системи знаків. Розуміння як тлумачення Ж.Бодрийар, Ж.Делез, Ф.Гваттарі, Р.Рорті. Позитивний постмодернізм.

Персоналізм (М.Бубер, Б.Боун, М.Калкінс, Е.Брайтмен, Р.Флюерінг, Е.Мунье, Ж.Лакруа та ін.) як філософська течія, що визначає особистість і її духовні цінності вищим смислом земної цивілізації. *Філософська антропологія* (М.Шелер, Г.Плеснер) про природу людини та її місце у Всесвіті. Основні її концепції: біологічна (А.Гелен, А.Портман); культурна (Е.Ротхакер, М.Ландман); релігійна (Хенгстенберг); педагогічна (О.Больнов). Людина в умовах відчуження, соціальних криз і граничних ситуацій, сутність та існування людини, життя і смерть з точки зору екзистенціальної філософії.

Проблема знання і мови у філософії ХХ ст. Неопозитивізм (Л.Вітгенштейн, Б.Рассел, М.Шлік, Р.Карнап, О.Нейрат, К.Айдукевич, А.Тарський та ін.); постпозитивізм (К.Поппер, Т.Кун, І.Лакатос, П.Фейєрбенд); структуралізм (Ж.Лакан, К.Леві-Стросс, Н.Фуко); постструктуралізм (Ж.Дерріда, Ж.Дельоз, Ж.Бодрийар, Ж.Ліотар); герменевтика (Г.Гадамер, К.Апель, П.Рікер). Антропологічні орієнтації цих течій. Спілкування і розуміння. Людина як суб'єкт пізнання.

Нові течії філософії ХХ ст. - філософія глобальних проблем (А.Печчеї, А.Кінг, Л.Браук, Д.Форрестер та ін.); філософія техніки (Х.Шельскі, Ф.Рапп та ін.). Відображення в сучасних дослідженнях соціокультурного буття людини кінця ХХ ст.

6. Філософський зміст проблеми буття світу

Виникнення і внутрішня логіка проблеми буття. Роздуми про світ, його існування, життя і смерть та їхнє значення в житті людини. Буття як реальність і абстракція.

3. Герменевтичні студії: Герменевтика тексту: між істиною і методом: Зб. наук. пр. міжнар. наук.-практ. семінару / Редкол.: В.Скотний та ін. - Л., 2001. - 259 с.

4. *Дерріда, Жак.* О граматологии: Пер. с фр. - М., 2000. - 511 с.

5. *Делез, Жиль.* Марсель Пруст и знаки: Пер. с фр. - СПб.: Лаб. метафиз. исслед. при филос. фак. СПбГУ, 1999. - 186 с.

6. *Делез, Жиль.* Фуко: Пер. с фр. - М., 1998. - 171 с.

7. *Илларионов С.В.* К вопросу о достоверности и полноте исторического знания (критические замечания о концепции хронологии и истории Н.А.Морозова - А.Т.Фоменко // Вопр. философии. - 2002. - № 6.

8. *Карнап Р.* Преодоление метафизики путем логического анализа языка. - М., 1993.

9. *Козлова М.С.* Философия и язык (критический анализ некоторых тенденций эволюции позитивизма ХХ в.). - М., 1999. - 239 с.

10. *Куайн, Орман Уиллард Ван.* Слово и объект: Пер. с англ. - М., 2000. - 385 с.

11. *Кюнг, Гвидо.* Онтология и логический анализ языка: Пер. с нем. - М., 1999. - 237 с.

12. *Леві-Строс, Клод.* Мифологіка: В 4 т. - М.; СПб., 2000. - 398 с.

13. *Остин, Джон.* Как производит действия при помощи слов: Смысл и сенсibiliи: Избр.: Пер. с англ. - М., 1999. - 329 с.

14. *Фреге, Готтлоб.* Логика и логическая семантика: Сб. тр.: Учеб. пособие для студ. вузов: Пер. с нем. - М., б. г. - 511 с.

15. Філософія мови і культури // Мова і культура: Наук. щоріч. журн. - Т. 1. - Вип. 2. - К., 2000. - 332 с.

16. *Фуко, Мишель.* Археология знания: Пер. с фр. - М., 1996. - 206 с.

17. *Хабермас, Юрген.* Моральное сознание и коммуникативное действие / Пер. с нем. под ред. Д.В.Скляднева. - СПб., 2000. - 377 с.

18. *Ф.-В. фон Херрманн.* Фундаментальная онтология языка: Пер. с нем. - Минск, 2001. - 167 с.

9. Філософія освіти

1. Співвідношення філософії та освіти.

2. Філософія освіти як самостійна галузь наукових досліджень.

10. *Щекин Г.В.* Социальная философия истории (теория социального развития): Монография / МАУП. - К., 1996. - 151 с.
11. *Хвостова К.В.* Количественные методы в истории // Вопр. философии. - 2002. - № 6.
12. *Цыганков А.П.* Несостоявшийся диалог с Фукуямой. О западных идеях, многокультурном мире и ответственности интеллектуалов // Вопр. философии. - 2002. - № 8.

8. Філософія мови

1. Мова як факт культури.
2. Мова та наукове мислення.
3. Філософія та мова: критичний аналіз.
4. Співвідношення онтології та гносеології у контексті вивчення мови.
5. Взаємозв'язок історії суспільства з історією мови.
6. Сутність лінгвістичних процесів.
7. Раціоналізм та емпіризм у сучасному мовознавстві.
8. Проблема аналітизму в мові.
9. Мова як модус взаємодії суб'єктів буття у концепції Дж.Д'юї.
10. Мова як форма відношення в теорії Л.Вітгенштейна.
11. Філософські проблеми етнолінгвістики.
12. Проблеми мовного розвитку і національні відносини.
13. Соціолінгвістика: філософські проблеми.
14. Постановка і розробка загальнофілософської проблеми герменевтики.
15. Літературна свідомість: сутність тенденції розвитку.
16. Теорія масової комунікації (філософський аналіз).
17. "Мова", "промова", "текст" у сучасній філософії.
18. Референція та модальність у концепції В.Куайна.
19. Сучасні концепції логіко-філософського аналізу мови.
20. Альтернативна герменевтика в діалозі культур.

Рекомендована література

1. *Витгенштейн Л.* Философские исследования // Новое в зарубежной лингвистике. - 1995. - Вып. XVI. - 456 с.
2. *Гадамер, Ганс-Георг.* Герменевтика і поетика: Вибр. тв.: Пер. з нім. - К., 2001. - 280 с.

Поняття онтології. Основні онтологічні теорії. Онтологія в історико-філософському процесі. Вихідні принципи, категорії, поняття теорії буття.

Матерія як філософська категорія і об'єктивна реальність. Першооснови буття світу у античних греків (вода, повітря, вогонь, стихії). Вчення про субстанцію в історії філософії. Еволюція філософських і природничо-наукових поглядів на матерію. Концепція трьох параметрів матеріального світу. Атрибутивні властивості матерії (системність, активність, саорганізація, просторово-часова форма буття, відображення, інформативність). Системний характер організації матеріального світу (система, елемент, структура). Структурні рівні організації матерії. Єдність та специфіка структурних рівнів організації матерії. Рух як спосіб існування матерії. Всезагальність руху. Суперечливість руху. Рух та спокій. Форми руху та структурні рівні організації матерії. Рух та розвиток. Розвиток, еволюція - всезагальна характеристика матеріального світу. Простір та час як форми буття матерії. Об'єктивність простору та часу та їх універсальні властивості. Зв'язок простору та часу один з одним та з рухом матерії. Концепція абсолютного простору і часу. Спеціальна теорія відносності А.Ейнштейна. Безкінечність простору та часу. Концепція Великого вибуху. Просторово-часова невичерпність матеріального світу.

Єдність матеріального світу та її форми прояву. Самоорганізація матеріальних систем. Самоорганізація в нерівномірних системах. Синергетика як нова теорія самоорганізації (І.Пригожин, Г.Хакен). Синергетика як парадигма нелінійності (І.Кудрявцев, С.Лебедев). Принципи синергетики та її методологічні зрушення. Теорія ієрархії систем. Закони еволюції та самоорганізації складних систем. Замкнені та відкриті системи світу. Поняття дисипативних структур. Нелінійність. Структура нарощуваної складності. Новації синергетики. Іманентні проблеми синергетики. Нова концепція філософії відкритого світу.

Ідеальне буття свідомості. Виникнення та сутність свідомості. Буття психічного, свідомості і несвідомого. Походження та сутність свідомості як філософська проблема. Головні концепції свідомості. Роль практичної діяльності, спілкування і мови у виникненні, функціонуванні та розвитку свідомості. Суспільна природа свідомості, її творча активність. Матерія та мислення - різні субстанції (Р.Декарт). Природа пов'язує матерію та свідомість (Б.Спіноза). Діяльна природа свідомості. Предметність дій. Мова

як діяльність. Мова, мовлення та мислення. Мова як найвищий рівень абстракції. Абстрактне мислення. Соціально-історична природа мислення. Сутність ідеального. Ідеальне як властивість матерії. Еволюційний сенс ідеальності. Ідеальне як властивість матерії та суб'єктивна реальність. Соціальна ідеальність. Надіндивідуальний спосіб існування. Самосвідомість. Специфіка прояву ідеального. Ідеальне в матеріальній культурі. Соціальна ідеальність та об'єктивність ідеального.

Психіка, свідомість, ідеальне. Свідомість як форма психічної діяльності людини: взаємозв'язок свідомого і несвідомого в психіці людини. Свідомість як форма та принцип відображення. Функції та властивості свідомості. Предметність та спрямованість свідомості. Структура психіки і свідомості людини. Основні структурні рівні свідомості - несвідоме, підсвідоме, надсвідоме та їхні структурні елементи. Особисте та колективне безсвідоме. Проблема несвідомого у філософії З.Фрейда та сучасному психоаналізі. Архетипи К.Юнга.

Творчість як найбільш адекватна форма людського існування. Головні концепції творчості в історії філософії. Етапи і структура творчого процесу. Особливості творчої думки. Мислення і матеріально-предметна діяльність. Дотепність. Мислення, свідомість та несвідоме у творчості. Натхнення. Творча воля. Талант і хист як соціокультурний феномен. Творча інтуїція. Творчість, свобода, об'єктивація і комунікація. Розвиток творчих здібностей людини. Творчість - найвища форма активності людини.

Категорія духу, її роль в осмисленні внутрішнього світу людини. Дух і свідомість. Дух, свідомість і душа. Свідомість і душа. Форми духовно-практичного буття людини. Життєві цілі та ідеали людини і суспільства.

7. Зміст і форми філософського вчення про розвиток

Історичні уявлення, розуміння і визначення філософських категорій, законів та принципів в античній, середньовічній, новітній, німецькій класичній та сучасних філософських теоріях.

Діалектична та метафізична концепції становлення, руху та розвитку. Діалектика як вчення про єдність, взаємоперехід і боротьбу протилежностей, про саморозвиток. Тріада як основна форма діалектичного переходу. Головні історичні типи діалектичних філософських систем. Загальна теорія систем та принцип глобаль-

6. Філософія історії Ф.Вольтера.
7. Філософія історії Й.Гердера та сучасність.
8. Філософські засади періодизації історичного процесу.
9. Поняття історичного факту у філософії.
10. Теорія прогресу Н.Кондорсе.
11. Проблема сенсу історії у християнській філософії.
12. Гносеологічна теорія та критика історичного пізнання.
13. Проблема об'єктивності в історичній науці.
14. Теорія історіографії Б.Кроче.
15. Основні ідеї філософії історії Г.Гегеля.
16. Неокантіанська філософія історії.
17. Сенс та призначення історії в концепції К.Ясперса.
18. Історична необхідність та свідомо діяльність людей.
19. "Аналітична" філософія історії.
20. Співвідношення філософії історії та соціальної філософії.
21. Логіка історичного процесу та ідея локальних цивілізацій.
22. Історичне знання: сутність проблеми, суперечності.
23. Історична свідомість особи: сутність, тенденції розвитку.
24. Методологічні принципи періодизації історії.
25. Співвідношення можливості та дійсності в історії.

Рекомендована література

1. Арон, Реймон. Избранное: Введение в философию истории: Пер. с фр. - М., 2000. - 543 с.
2. Бойченко І.В. Філософія історії: Підруч. - К.: Знання, 2000. - 723 с.
3. Виндельбанд, Вильгельм. Избранное: Дух и история: Пер. с нем. - М., 1995. - 687 с.
4. Гегель Г.В.Ф. Лекции по философии истории: Пер. с нем. - СПб.: Наука, 2000. - 477 с.
5. Димитрова Л.М. Філософія історії: від Полібія до Л.Гумільова. - К., 1997. - 200 с.
6. Ивин А.А. Философия истории: Учеб. пособие. - М., 2000. - 525 с.
7. Трельч, Эрнст. Историзм и его проблемы: Логические проблемы философии истории. - М., 1994. - 719 с.
8. Философия истории: Учеб. пособие / Под ред. А.С.Панарина. - М., 2001. - 431 с.
9. Философия истории: Антология: Учеб. пособие / Под ред. Ю.А.Кимелева. - М., 1995. - 349 с.

4. Белл Д. Социальные рамки информационного общества // Новая технократическая волна на Западе. - М.: Прогресс, 1986. - С. 330-342.

5. Бистрицький Є., Білий О. Державотворення в Україні: шляхи легітимації // Політ. думка. - 1996. - № 1. - С. 11-23.

6. Бистрицький Є. Політична філософія посткомунізму: горизонти методології // Політ. думка. - 1995. - № 1. - С. 3-12.

7. Войтович Р.В. Ідеологія, технологія та стиль у державному управлінні: Навч.-метод. посіб. - К.: Вид-во НАДУ, 2003. - 197 с.

8. Державне управління. Теорія та практика / За заг. ред. В.Б.Авер'янова. - К.: Юрінком Інтер, 1998. - 360 с.

9. Иванов В.Н. Социальные технологии в современном мире. - М.: Слав. диалог, 1995. - 335 с.

10. Канак Ф. Національна ідея у її втіленнях // Розбудова держави. - 1998. - № 7-8. - С. 40-47.

11. Концепція адміністративної реформи в Україні. - К., 1998. - 62 с.

12. Князев В.М. Соціальна технологія та управління політичними процесами в Україні (наукові доповіді). - К.: НІСД, 1995. - Вип. 38. - 36 с.

13. Князев В.Н. Человек и технология. - К., Лыбидь, 1990. - 175 с.

14. Липинський В. Універсализм у хіборобській ідеології: Лист до проф. Яворського // В.Липинський. Історико-політологічна спадщина і сучасна Україна. - К., 1994. - 273 с.

15. Парахонський Б.О. Національні інтереси України (духовно-інтелектуальний аспект). - К.: НІСД, 1993. - Вип.6. - 80 с.

16. Социальные технологии: толковый словарь. - М.: Белгород: Луч - Центр соц. технологий, 1995. - 389 с.

17. Технология власти: Философско-политический анализ. - М.: ИФРАН, 1995. - 270 с.

7. Філософія історії

1. Методологічні засади філософії історії.
2. Антична філософія історії.
3. Проблема головної рушійної сили історії в середньовічній філософії.
4. Теорія історичного кругообігу Д.Віко та сучасність.
5. Соціально-історичний простір і час у філософії та історії.

ного еволюціонізму (принцип всебічного розвитку). Основні найбільш загальні закони розвитку об'єктивного і духовного світу. Закон єдності і боротьби протилежностей (принцип протилежностей). Закон переходу кількісних змін в якісні і навпаки (поняття кількості, якості, міри та "скачку"). Закон заперечення заперечення (поняття заперечення, подвійного заперечення, циклічності розвитку та діалектичного синтезу).

Принципи діалектики: всезагальний взаємозв'язок усіх явищ, усезагальність руху та розвитку, джерело розвитку - становлення та вирішення суперечностей, взаємозв'язок кількісних та якісних змін як прояв механізму розвитку, розвиток через заперечення, заперечення, заперечення як прояв спрямованості процесів розвитку, суперечлива єдність загального та одиничного, сутності та явища, форми та змісту, необхідності та випадковості, можливості та дійсності. Принципи об'єктивності, всебічності, системності та історизму в їх розвитку. Принцип сходження від абстрактного до конкретного як принцип визначення і побудови системи філософських категорій. Принцип збігу протилежностей (М.Кузанський).

Зміст основних категорій діалектики: одиничне, особливе і загальне. Сутність і явище. Конечне і безконечне. Можливість і дійсність. Відносне і абсолютне. Частина і ціле. Зміст і форма. Необхідність, випадковість і свобода. Причина, випадок, взаємодія та ін.

Методологічне значення категорій діалектики, їх мінливість, рухомість, релятивність, подвійність та суперечливість. Діалектика як метод дослідження. Основні критерії діалектичного методу. Всезагальність діалектичного методу.

8. Сучасне наукове пізнання. Методологія пізнання як форма організації оптимально ефективною діяльності людини

Пізнання можливості та межі. Сутність знання. Достатність обґрунтування. Пізнання як специфічна форма відношення людини до світу. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Основні принципи теорії пізнання та багатоманітність його форм. Специфіка філософського образу пізнання. Особливості пізнання природного, соціокультурного і духовного світу людини.

Структура та динаміка процесу пізнання. Чуттєве пізнання і його форми (відчуття, сприйняття та уявлення). Форми раціонально-

го пізнання як якісно нового етапу відображення (поняття, судження, умовивід). Концепції сенсуалізму та раціоналізму. Ірраціональність пізнання, єдність чуттєвого і раціонального в пізнанні. Пізнання і творчість. Фантазія і продуктивне уявлення як компоненти творчого процесу. Творчість і інтуїція. Пояснення й розуміння. Проблеми інтуїтивізму. Соціально-історична природа раціонального знання, його зв'язок із практикою. Пізнавальна діяльність як процес соціально-організованого відтворення реальності.

Особливості сучасного наукового пізнання: теоретизація, комп'ютеризація, диференціація, інтеграція та ін. Метод пізнання та його функції. Метод та теорія. Рівні (емпіричний і теоретичний), форми (науковий факт, проблема, ідея, гіпотеза, концепція, теорія), методи (спостереження, експеримент, порівняння, сходження від абстрактного до конкретного, єдність логічного та історичного, аналіз і синтез, дедукція й індукція та ін.) наукового пізнання.

Методологія сучасного наукового пізнання. Методологія пізнання як форма організації оптимально-ефективної діяльності. Методологія пізнання як тенденція до перетворення вчення про знання у вчення про діяльність. Особливості філософського підходу та система його категорій. Гносеологічний оптимізм.

Проблеми істини. Скептицизм та агностицизм. Аргументи та контраргументи агностицизму. Діалектична суперечливість пізнання. Основні теорії істини в філософії (кореспондентська, прагматична (У.Джеймс), конвенціоналістська (А.Пуанкаре), когерентна (І.Кант, Г.Гегель). Властивості істини: об'єктивність, суб'єктивність, відносність, абсолютність та конкретність. Істина й цінність. Класична концепція істини та її альтернативи в сучасній філософії і теорії пізнання. Критерії істини - практика. Принцип "бритви Оккама". Додаткові критерії істинності: узгодженість (формально-логічна несуперечливість), простота, внутрішня вишуканість, гармонійність та краса. Межі можливостей пізнання.

Проблема практики в пізнанні. Практика - основа, ціль пізнання, критерій істини. Соціальна практика. Структура практики. Основні

6. Співвідношення філософії державного управління з соціальною філософією, історією, політологією, соціологією, правом та іншими науками.

7. Філософія державного управління в контексті гуманітарного знання.

8. Методологія філософії державного управління.

9. Логічні та гносеологічні аспекти філософії державного управління.

10. Держава та державне управління у суспільній свідомості цивілізацій стародавнього Сходу.

11. Проблема держави та державної влади у філософській думці античності.

12. Проблеми державної влади у філософії епохи Просвітництва.

13. Природа та призначення державної влади у контексті німецької класичної філософії.

14. Сутність державної влади і державного управління в соціально-філософських утопіях.

15. Сучасна західна соціальна філософія та теорія державного управління.

16. Постіндустріальні концепції суспільства і держави.

17. Об'єктивні основи та суб'єктивні чинники філософії державного управління.

18. Філософсько-світоглядні та методологічні засади державно-управлінської діяльності.

19. Особливості управління в соціально-гуманітарній сфері: філософсько-методологічний аналіз.

20. Формування національної ідеї як необхідної складової ефективної державної ідеології.

21. Соціально-філософський аналіз взаємозв'язку ідеології та технології у державному управлінні.

22. Філософсько-світоглядний зміст концепції адміністративної реформи України.

Рекомендована література

1. Антонова Е.Г. Государство как целостная система социального управления. - М.: Юрид. лит., 1996. - 360 с.

2. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: Курс лекций. - М.: Юрид. лит., 1997. - 400 с.

3. Афанасьев В.Г. Человек и управление обществом. - М.: Политизд, 1977. - 382 с.

3. *Алексеев С.С.* Право: азбука - теория - философия: Опыт комплексного исследования. - М., 1999. - 709 с.

4. *Бальчинин В.А.* Философия права. - СПб.: Лань и др., 2000. - 382 с.

5. *Гегель, Георг Вильгельм Фридрих.* Основы философии права, або Природне право і державознавство: Пер. з нім. - К., 2000. - 329 с.

6. *Жоль К.К.* Философия и социология права: Учеб. пособие. - К., 2000. - 479 с.

7. *Зверев Н.А.* История философии права: Лекции профессора Н.А.Зверева: Курс, читанный в 1895 /6 гг. - М., 1995. - 558 с.

8. *Иконникова Г.И.* Основы философии права. - М., 2001. - 251 с.

9. *Максимов С.И.* Правовая реальность: опыт философского осмысления. - Х., 2002. - 327 с.

10. *Нерсесянц В.С.* Философия права: либерально-юридическая концепция // Вопр. философии. - 2002. - № 3.

11. Практична філософія та правовий порядок: Зб. наук. ст. / Ун-т внутріш. справ та ін.; Редкол.: О. М. Бандурка (голова) та ін. - Х., 2001. - 339 с.

12. *Трубецкой Е.Н.* Труды по философии права. - СПб., 2001. - 540 с.

13. Філософія права: Навч. посіб. / За заг. ред. М.В.Костицького та ін. - К., 2000. - 333 с.

14. *Ципеліус, Райнгольд.* Філософія права: Пер. з нім. - К., 2000. - 229 с.

15. *Юркевич П.Д.* Історія філософії права. Філософія права. Філософський щоденник. - К., 1999. - 751 с.

6. Філософія державного управління

1. Філософія державного управління, її предмет і роль у державно-управлінській діяльності.

2. Теоретико-методологічні засади філософії державного управління.

3. Відношення “людина - держава” як об’єкт філософського аналізу.

4. Філософія державного управління як метатеоретична дисципліна.

5. Місце і роль філософії державного управління в системі наук про державне управління.

форми практичної діяльності та їхня роль у розвитку цивілізації. Функції практики в процесі пізнання. Цілі й цінності в структурі практичної діяльності. Культура як визначена система програм пізнання. Механізми соціокультурної детермінації пізнавальної діяльності. Гуманістичний зміст категорії практики.

РОЗДІЛ II. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

9. Суспільство як об’єкт пізнання

Необхідність та особливості філософського пізнання суспільства. Роль соціального пізнання в історії. Суспільствознавство як система. Специфіка предмета соціальної філософії. Відношення “людина - суспільство” як об’єкт соціальної філософії. Співвідношення предметів соціальної філософії та інших гуманітарних наук. Гуманістичний характер та методологічна спрямованість соціальної філософії. Загальнолюдське та класове в соціальній філософії. Об’єктивність, історизм, системність, єдність теорії і практики - основні методологічні принципи соціально-філософського пізнання. Головні категорії соціальної філософії. Теоретична, світоглядна, методологічна та критична функції соціальної філософії. Соціальна філософія і розбудова української державності.

Спадкоємність ідей суспільного розвитку в контексті класових та загальнолюдських пріоритетів. Соціально-філософські вчення в Стародавній Індії, Китаї, Єгипті та Вавілоні. Природа суспільства і людини, специфіка держави в філософії Платона та Арістотеля. Філософські обґрунтування сутності людини як релігійної істини в епоху середньовіччя. Теологічні вчення про будову Всесвіту, суспільства та держави (Тертуліан, Августин, Аквінський).

Н.Макіавеллі і його вчення про матеріальний інтерес як головний чинник суспільного розвитку. Ранній утопічний соціалізм. Соціально-філософські погляди буржуазних мислителів XVI-XVII ст. Концепція “суспільного договору” французьких матеріалістів XVIII ст. Просвітництво. Соціально-філософські погляди Канта, Гегеля, Фейєрбаха. Соціальна утопія XVIII-XIX ст. (Сен-Сімон, Фур’є, Оуен). Економічні обґрунтування суспільного розвитку (А.Сміт, Ріккардо). Соціально-філософські погляди російських та українських мислителів (М.Чернишевський, Т.Шевченко, Л.Українка, І.Франко).

Історична генеза теоретичних обґрунтувань сутності суспільної історії:

а) діалектико-матеріалістична концепція соціальної філософії (Маркс, Ленін, Плеханов, Бухарін, Грамші, Лабріола, Лібкхнехт, Мерінг, Сталін, Троцький);

б) соціологічна інтерпретація суспільства (Конт, Спенсер, Дюркгейм, Сорокін, Парсонс, Мертон);

в) феноменологічно-герменевтична лінія соціальної філософії (Гурссель, Адорно, Маркузе, Хабермас, Хоркхаймер);

г) анархізм (Прудон, Штірнер, Кропоткін, Лавров, Ткачов, Бакунін);

д) екзистенціальна філософія суспільства (Достоевський, К'єркегор, Ясперс, Хайдеггер, Сартр, Камю);

є) "філософія життя" і фрейдизм (Фрейд, Фромм, Ніцше);

ж) культурологічні концепції суспільства (Вебер, Данилевський, Дільтей, Знанецький, Зіммель, Леві-Стросс, Кассієр, Шопенгауер, Шпенглер, Тойнбі);

з) технократичні концепції суспільства (Р.Арон, З.Бжезинський, Гелбрейт, Д.Белл, Маклюєн, Ростоу, Фрідман, Фурастьє, Тоффлер).

10. Логіка та методологія соціального пізнання

Специфіка, структура і типологія соціального пізнання. Соціально-економічне, соціологічне, історичне, гуманітарне і філософське знання. Критерій науковості в соціальному пізнанні. Діяльність як об'єкт соціального пізнання.

Методологія соціального пізнання як вчення про систему засобів, методів, форм, видів практичного і теоретичного освоєння соціальної дійсності. Методологічні принципи соціального пізнання. Герменевтика і соціальне пізнання. Герменевтика - теоретично-практична філософська методологія розуміння, інтерпретації текстів як "духовної субстанції минулого". Логіка соціального пізнання. Структура наукових революцій (Т.Кун).

Соціальне прогнозування в структурі соціального пізнання. Соціальне прогнозування як форма конкретизації соціального передбачення - випереджального відображення дійсності. Проблема вірогідності соціального прогнозування, його основні методи і засоби. Екстраполяція, експертні оцінки, моделювання, історична аналогія, сценарії майбутнього. Соціальний прогноз як форма соціального знання. Основні типи соціальних прогнозів. Прогностика і футурологія.

6. *Ортега-и-Гассет, Хосе*. Восстание масс / Пер. с исп. С.Л.Воробьева и др. - М., 2001. - 509 с.

7. *Поздняков Э.А.* Философия политики: В 2 ч. - М, 1994. - 291 с.

8. *Рікер, Поль*. Навколо політики: Пер.з фр. - К., 1995. - 332 с.

9. *Спенсер, Герберт*. Опытты научные, политические и философские: Пер. с англ. - М., 1999. - 1407 с.

10. Сучасна політична філософія: Антологія: Пер. з англ. - К., 1998. - 575 с.

11. *Хабермас, Юрген*. Демократия. Разум. Нравственность: Московские лекции и интервью. - М., 1995. - 244 с.

12. *Штраус, Лео*. Введение в политическую философию: Пер. с англ. - М., 2000. - 363 с.

5. Філософія права

1. Методологічні засади філософії права.

2. Теоретико-світоглядні проблеми держави та права.

3. Філософський аналіз співвідношення основних категорій правової науки.

4. Право в ієрархії соціальних цінностей.

5. Сутність демократії та її розвиток на сучасному етапі.

6. Демократія як культурно-історичний процес.

7. "Ідея права" в контексті неоканітанства та неогегельянства.

8. Сутність, структура та функції держави в контексті сучасних досліджень.

9. Співвідношення правових категорій та "правових ейдосів".

10. Екзистенціальне трактування буття права.

11. Незалежність держави як філософська та правова проблеми.

12. Права людини: філософський аналіз.

13. Соціальна справедливість та право.

14. Відповідальність як філософська та юридична проблеми.

15. Роль гіпотези в правовій науці.

16. Сутність судового пізнання. Істина та критерій в судовому пізнанні.

17. Сучасні проблеми формування правової держави в Україні.

Рекомендована література

1. *Нерсесянц В.С.* Философия права. - М., 2000. - 241 с.

2. *Адорно, Теодор В.* Проблемы философии морали: Пер. с нем. - М., 2000. - 238 с.

4. Філософія політики

1. Природа влади в соціально-філософській традиції.
2. Система політичної влади.
3. Основні елементи політичної організації суспільства та закономірності її розвитку.
4. Феномен партократії та його історико-філософські варіанти.
5. Сутність, структура та особливості формування політичної свідомості.
6. Механізми формування та закономірності функціонування політичної ідеології.
7. Політична психологія та масова свідомість.
8. Роль правової регуляції в соціально-політичному процесі.
9. Співвідношення “правового суспільства” та “правової держави” в сучасній політичній практиці.
10. Феномен влади та натовпу у філософських поглядах Е.Канетті.
11. Теорія соціально-політичних процесів у праці М.Мерло-Понті “Гуманізм та терор”.
12. Аналіз суб’єктивного аспекту тоталітаризму в праці Ортегі-і-Гассета “Повстання натовпу”.
13. Диспозиція “влада - знання” в генеалогії влади М.Фуко.
14. Проблема співвідношення революції та влади у філософії А.Глюксмана.
15. Свобода як політичний феномен у філософії Х.Аренд.

Рекомендована література

1. *Гаевский Б.А.* Философия политики / МАУП. - К., 2001. - 175 с.
2. *Замковой В.И.* Новые политические реальности и проблемы их социологического осмысления. - М., 1993. - 14 с.
3. *Кришнамурти Дж.* Традиция и революция: Пер. с англ. - Спб., 1994. - 312 с.
4. *Канетти, Элиас.* Масса и власть: Пер. с нем. - М., 1997. - 527 с.
5. *Козловски, Петер.* Прощание с марксизмом-ленинизмом: О логике перехода от развитого социализма к этическому и демократическому капитализму. Очерки персоналистской философии: Пер. с нем. - Спб., 1997. - 214 с.

Методологічний плюралізм - головна риса сучасних філософських розробок проблем соціального пізнання. Методологія і логіка соціального пізнання як форми організації ефективної діяльності людини.

11. Проблема співвідношення природи та суспільства

Природа як матеріальна передумова суспільства. Основні гіпотези виникнення, побудови та існування Всесвіту. Філософсько-світоглядний зміст проблеми відношення людини та культури. Природа як універсум, космос, всезагальна сутність речей, об’єктивна реальність, природне довкілля. Зовнішня та внутрішня природи людини, “перша” та “друга” природи, біо- та ноосфера, “неорганічне” тіло людини. Штучне середовище перебування людини. Природа як всезагальний предмет людської праці, засіб до життя та самоцінність. Суперечності у взаємовідносинах природи та суспільства.

Історичні форми взаємодії природи та суспільства в історії філософської думки. взаємодії суспільства і природи. Людина як сукупність атомів (Демокрит). Природа як причина виникнення людини (Платон). Природа та людина як створіння Божі в епоху середньовіччя. Природа - джерело краси в період епохи Відродження. “Панування над природою” в епоху Нового часу. Пошук розумного балансу у взаємовідносинах людини та природи у контексті філософського осмислення середини ХХ ст.

Природа як основа життєдіяльності суспільства. Взаємовплив суспільства та природи. Природна основа буття суспільства. Єдність природного та соціального у бутті людини. “Людина як біологічно недосконала істота” (А.Гелен). Органічна теорія Г.Спенсера, П.Лілієнфельда, А.Строніна, А.Шеффле.

Поняття екології (Е.Геккель). Екологія та соціальна екологія. Екологічна культура, шляхи і методи її формування. Географічне середовище та його роль у житті суспільства. “Географічний детермінізм” (Платон, Арістотель, Ш.Монтеск’є, Т.Бокль, Л.Ріттер та ін.), “геополітика” (Р.Челлен, Ф.Ратцель, Х.Маккіндер, К.Хаусхофер та ін.). “Океанічна концепція” Л.Мечнікова. Біосфера. Вчення В.Вернадського про ноосферу. Людина та космос у концепції А.Л.Чижевського. Теорія етногенезу та концепція пасіонарності М.Гумільова.

Демографічний фактор суспільного розвитку. Народонаселення - передумова і суб’єкт історичного процесу. Приріст народо-

населення як рушійна сила розвитку суспільства (У.Петті). “Природний закон народонаселення” Т.Р.Мальтуса та його послідовники. Мальтузіанство та неомальтузіанство (Г.Бутуль, Н.Чемберлен, У.Фогт). Природа - виробництво - споживання. Сучасна демографічна ситуація в світі та в Україні зокрема.

Смисл і специфіка екологічного буття. Багатоманітність і багатомірність екологічного буття. Проблемність екологічного буття. Суспільне та індивідуальне екологічне буття, їх взаємозалежність.

Осмилення наявних загроз людському і природному буттю. “Антропологічна катастрофа” (М.Мамардашвілі). Проблеми розробки стратегії виживання в третьому тисячолітті. Сучасні дискусії щодо світоглядних та релігійно-моральних засад ставлення людини до природи. Залежність між уявленнями людей про природу та їхнім практичним ставленням до неї. Масштаби людської діяльності і сучасна глобалістика. Колізії між цивілізацією і природою, буттям і розумом, природно-стихійним і соціально-керованими заходами. Соціально-екологічні закони (закони планетарної екології) Б.Коммонера. Осмилення колізії екологічного буття в дослідженнях теоретиків Римського клубу (Дж.Форрестер, М.Месарович, Я.Тінберген, Д.Габор та ін.). Пошук гармонії буття людини з природою. Розумне самообмеження у використанні природних ресурсів. Ідея самозбереження людства через самозміну, самовдосконалення людини (А. Печчеї). Коеволюція як сумісна (спільна) еволюція людини і природи. Розробка моделей способу життя в майбутньому. Рух до ноосфери як умова подальшого поступу людської цивілізації. Глобальні екологічні проблеми та шляхи їх вирішення. Міжнародна співпраця у контексті вирішення глобальних екологічних проблем.

Екологічна культура як засіб самозбереження, саморегуляції людства в добу екологічних криз та катастроф. Екологічна культура, екологічна совість, екологічна етика та естетика взаємовідносин людини і природи. Формування екологічної свідомості, екологічних цінностей, світоглядних екологічних парадигм. Екологізація виховання і освіти. Необхідність створення загальної системи екологічної освіти в Україні.

12. Суспільство як цілісна система, що саморозвивається

Соціальна система як єдність елементів та їх взаємовідносин. Структура суспільства. Соціальні зв'язки та взаємодії між людьми. Соборність (А.Хомяков) та колективізм (С.Трубецької).

2. Економічне життя суспільства та основні складові його елементи.

3. Взаємодія економічних відносин та економічних інтересів.

4. Об'єктивні економічні інтереси та закономірності їх формування.

5. Сутність та структура економічної свідомості.

6. Власність як соціально-філософська категорія.

7. Філософське розуміння сутності економічних законів.

8. Загальне та особливе в становленні світової економіки.

9. Інформаційне виробництво в системі економічних відносин.

10. Принцип історизму в дослідженні економічних явищ.

11. Взаємозв'язок економіки і політики у вирішенні сучасних проблем суспільного розвитку.

12. Ринкові відносини: сутність і суперечності.

13. Економічна культура: поняття, сутність, тенденції розвитку.

14. Економічне мислення: сутність, реальність, перспективи.

15. Проблеми культури економічних відносин.

16. Особливості методології сучасного економічного знання.

17. Порівняльний аналіз концепцій капіталізму в концепції М.Вебера та К.Маркса.

18. Роль економічної свідомості у житті суспільства.

19. Основні суперечності в розвитку економічного життя сучасної України.

Рекомендована література

1. *Гребеньков Г.В.* Введення в філософію господарства: Навч. посіб. - Донецьк, 2000. - 104 с.

2. *Дельоз Ж.* Капіталізм і шизофренія: Анти-Едіп: Пер. з фр. - К., 1996. - 382 с.

3. *Дюмон, Луи.* Ното Aequalis. Генезис и расцвет экономической идеологии: Пер. с фр. - М., 2000. - 239 с.

4. *Митяшин С.А.* Описание высших (неизвестных) фактов, определяющих сущность общества, экономики, политики: Естественно-природное общество и его естественно-природная система. - Челябинск, 1993. - 129 с.

5. *Мясникова Л.А.* Экономика постмодерна и отношения собственности // Вопр. филос. - 2002. - № 7.

6. *Осипов Ю.М.* Философия хозяйства: В 2 кн. - М., 2001. - 624 с.

7. *Семашко Л.М.* Сферный подход: философия, демократия, рынок, человек: Методология, концепции, проектировки. - Спб., 1992. - 362 с.

21. Місце філософії у творенні сучасної духовної культури українського народу.

Рекомендована література*

1. *Бохенский Ю.М.* Современная европейская философия / Пер. М.Н.Грецкий. - М.: Науч. мир, 2000. - 248 с.
2. Западная философия: итоги тысячелетия / К.Ясперс, В.Брюнинг, Н.Гартман и др.; Общ. ред. А.В.Перцев и др. - Екатеринбург, 1997. - 654 с.
3. *Ильин И.П.* Постмодернизм: Слов. терминов. - М., 2001. - 384 с.
4. *Ивах О.* Український мудрець: Поема про славного українського філософа-містика Г.Сковороду. - Вінніпег (Канада): Culture and education, 1945. - 116 с.
5. *Кравець В.В.* Разговор о Сковороде: С приложением хрестоматии по Сковородоведению. - К., 2000. - 270 с.
6. *Макеева Л.Б.* Философия Х. Патнэма. - М., 1996. - 189 с.
7. *Менжулина Л.* Антропологические парадигмы и мифологемы европейской философии (Средневековье, Новое Время, Немецкая классика, Новоклассическая парадигма): Спецкурс по истории философской антропологии. - К., 1998.
8. *Михайловська Н.* Трагічні оптимісти: Екзистенціальне філософування в українській літературі ХІХ - першої половини ХХ ст. - Л., 1998. - 211 с.
9. *Пролев С.В.* Античный мир: философия, история, культура. - М., 2000. - 469 с.
10. *Рассел, Бертран.* История западной философии и ее связи с политическими и социальными условиями от античности до наших дней: В 3 кн. - М., 2000. - 766 с.
11. *Скратон, Роджер.* Коротка історія новітньої філософії: Від Декарта до Вітгенштайна: Пер. з англ. - К., 1998. - 331 с.
12. *Чижевський Д.* Філософія Г.С.Сковороди. - Варшава, 1994. - 221 с.

3. Філософські проблеми економічної теорії

1. Філософія та економіка: теоретико-практичний аналіз співвідношення категорій.

*Перелік рекомендованої літератури містить лише нові монографічні видання.

Концепція крайнього індивідуалізму. “Бездержавне суспільство” П.Кропоткіна. Багатовимірність структури суспільства. Сутність та структура соціальної діяльності. Соціальна дія як вихідний пункт всієї системи суспільних відносин. Елементи соціальної дії. Суб’єкт та об’єкт діяльності. Піраміда людських потреб А.Маслоу. Багатовимірність структури соціального життя.

Основні сфери суспільної діяльності (матеріальна, духовна, регулятивна або управлінська та гуманітарна). Специфіка та функції сфер соціального життя. Суспільство як єдина система та його властивості (самодіяльність, самоорганізація, саморозвиток, самодостатність).

Динаміка суспільства та його розвиток. Соціальний рух. Процесуальний аналіз розвитку суспільства. Класифікація процесів. Прогрес та регрес. Детермінізм та індетермінізм. Фактори, які відбуваються в суспільстві змін. Закономірності та принципи функціонування суспільства. Реформаційні та революційні форми розвитку суспільства. Революційна ситуація. Реформаційні рухи. Проблема методології визначення об’єктивних підвалин конкретно-історичних типів суспільства. Методологія формаційного аналізу суспільства та її значення для пізнання сучасності. Дискусії з проблем формації у вітчизняній філософській літературі. Варіативність в історичному процесі. Проблема можливості внутрішньоформаційних перетворень. Постіндустріальне суспільство як безвихідь соціального розвитку.

Проблема побудови теоретичних моделей суспільства. Розвиток суспільства як природно-історичний процес зміни суспільно-економічних формацій (К.Маркс), соціальних систем (Т.Парсонс), стадій “економічного зростання” (У.Ростоу), еволюції типів культур (М.Вебер, П.Сорокін), круговороту локальних цивілізацій (А.Тойнбі). Матеріальне та ідеальне, суб’єктивне та об’єктивне в суспільстві. Первинні й вторинні рівні суспільного життя. Факторний аналіз суспільства. Основні сфери життєдіяльності людей у суспільстві.

13. Соціальне буття суспільства

Історія суспільства - розвиток діяльності людей, що переслідують свої цілі. Поняття “рушійні сили суспільного розвитку”. Потреби і інтереси як спонукальні мотиви діяльності людей. Еволюція поняття “суб’єкт суспільного розвитку” в історії суспільства.

Людина як суб'єкт суспільного розвитку. Індивідуальне та соціальне в історії.

Структура соціальних відносин. Поняття соціальної структури суспільства. Демографічна, соціально-класова, професійно-освітня, етнічна, культурно-побутова та релігійна структура суспільства. Поняття соціальних груп, класів, верств, прошарків. Соціальна структура сучасного постіндустріального суспільства. Теорії "соціальної стратифікації" та "соціальної мобільності" (П.Сорокін, Т.Парсонс, С.Ліпсет). Елітні верстви і народні маси (Ч.Міллс, Т.Еліот). Соціальні класи і класові конфлікти в індустріальному суспільстві: альтернативи К.Маркса - Р.Дарендорфа.

Творча діяльність народу як основа суспільного розвитку. Народ і особистість. Роль особистості в історії. Критичний аналіз ролі культу особи в історії. Авторитет особи. Свобода волі. Відчуження як соціальний феномен. Християнський гуманізм та ренесансна модель особистості. Особистість у соціальних утопіях ХХ ст.: конформіст, ізгой чи фанатик? "Надлюдина" (Ф.Ніцше) і сучасне суспільство. Співвідношення загальнолюдського, класового і особистісного. Роль і місце насильства в історії.

14. Економічне буття суспільства

Поняття економічного буття суспільства та основні його прояви. Поняття суспільного виробництва. Розподіл. Споживання. Відношення обміну між людьми. Обмін продуктами виробничої діяльності та послугами. Сутність та роль способу виробництва в житті суспільства. Сутність матеріального забезпечення духовного життя суспільства. Соціальні та економічні потреби. Закон підвищення потреб. Дві сторони способу виробництва: виробничі сили та виробничі відносини. Діалектика взаємодії виробничих сил та виробничих відносин. Об'єктивні економічні закони. Об'єктивність закономірних зв'язків. Провідні тенденції розвитку економіки. Економічні відносини та економічні інтереси. Взаємодія економічних інтересів. Суб'єктивна сторона економічного життя суспільства. Взаємодія об'єктивної та суб'єктивної сторін економічного життя суспільства. Економічна свідомість. Економічна психологія. Ідеологічна обумовленість економічної теорії. Усвідомлення об'єктивних економічних інтересів. Сутність економічного впливу на економічні процеси. Поняття інтелектуального начала в економічному житті суспільства. Форми впливу держави на економічні процеси. Ево-

11. Теорія природного походження суспільства та концепція суспільної нерівності С.С.Десницького.

12. Філософія слов'янофілів.

13. Релігійна та соціальна філософія А.Хомякова.

14. "Філософія откровення" П.Кіревського.

15. Особливості формування філософських гуртків у Росії.

16. Ідеалістична філософія Росії у ХІХ ст.

17. Матеріалістичний монізм та філософія серця П.Юркевича.

18. Релігійно-ідеалістична філософія В.Соловйова.

19. Філософсько-правова система Б.Чичеріна.

20. "Філософія серця": П.Д.Юркевич, Б.П.Вишеславцев.

Українська філософія

1. Особливості філософії України як явища світової культури.

2. Становлення і розвиток світогляду давніх слов'ян.

3. Філософія в системі культури Київської Русі.

4. Філософська думка в Україні періоду Відродження.

5. Ідеї неоплатонізму, аеропагітики, ісіхазму в українській філософії.

6. Філософські ідеї в етнорелігійній та політико-правовій думці України.

7. Філософія Г.С.Сковороди.

8. Становлення українського стилю філософського міркування в Києво-Могилянській Академії.

9. Філософія вітчизняного Просвітництва.

10. Соціально-філософські погляди Т.Шевченка.

11. Академічна філософія в Україні.

12. Філософські ідеї вчених-природознавців кінця ХІХ - початку ХХ ст.

13. Філософія видатних українських письменників кінця ХІХ - початку ХХ ст.

14. Філософія періоду піднесення українського духовного життя.

15. Ідея суспільного поступу у вченні І.Франка.

16. Філософія національної самобутності.

17. Філософська спадщина Д.Чижевського.

18. Соціально-філософські ідеї М.Грушевського.

19. Філософія України в радянський період.

20. Особливості розвитку сучасної філософської думки в Україні.

2. Філософія прагматизму та її вплив на розвиток сучасної епістемологічної теорії.
3. В.Куайн та аналітична філософія ХХ ст.
4. Концепція розвитку наукового знання у позитивізмі та пост-позитивізмі.
5. Психологія: історія та сучасність.
6. Феноменологія Е.Гуссерля та сучасність.
7. Сутність екзистенціалізму. Проблема людини у філософії А.Камю.
8. Філософсько-антропологічна система М.Шелера.
9. Феномен людини у П.Тейар де Шардена.
10. Філософія історії Р.Клінгвуда.
11. Філософсько-культурологічна теорія О.Шпенглера.
12. Метафізична концепція історичного розвитку А.Тойнбі.
13. Структуралізм та постструктуралізм.
14. Аналітична філософія.
15. Філософія постмодерну.
16. Сучасна філософська герменевтика: основні проблеми та етапи розвитку.
17. Проблема гуманітарного пізнання в сучасному структуралізмі.
18. Аналіз свідомості у феноменологічній філософії.

Російська філософія

1. Специфіка та особливості становлення російської філософської культури.
2. Основні положення історико-філософських пам'яток давньоруської філософії.
3. Діалектична система Іоана Дамаскіна у праці "Пчола".
4. Антична культура та християнство: філософсько-методологічний аналіз.
5. Раціоналізм та релігійне вільнодумство у вченнях ранніх еретиків.
6. Схоластика в Росії: основні підходи та вчення.
7. Схоластична філософія Києво-Могилянської Академії та Слов'яно-греко-латинської духовної академії.
8. Онтологічна система у вченні російських філософів.
9. Формування філософії як теоретичної науки у II половині ХVІІІ ст.
10. Філософія та соціологія російського просвітництва.

люція економічного життя суспільства. Роль творчої свідомості в контексті сучасних економічних реформ.

Технологічний, соціальний і особистісний виміри виробництва. Класифікація видів суспільного виробництва. Матеріальне та духовне виробництво. Виробництво потреб і форм спілкування. Суспільне виробництво - основа існування та розвитку суспільства.

Діалектика виробництва, розподілу, обміну та споживання. Поняття способу виробництва матеріальних благ та його структура. Продуктивні сили та виробничі відносини, їх структура та діалектика взаємозв'язку на різних історичних етапах.

Потреби, інтереси і цілі людей як мотивація матеріального і духовного виробництва.

Роль науки у виробництві. Історична генеза взаємодії науки і виробництва. Науково-технічний прогрес. Техніка як соціальний феномен. М.Бердяєв і сучасна "філософія техніки". Сутність, головні ознаки і напрями сучасної науково-технічної революції. О.Тоффлер про "три хвилі" суспільного розвитку. Майбутнє праці.

Парадокси і соціальні наслідки технологічної революції. Інформаційна революція і сучасне виробництво. Проблема побудови інформаційного суспільства. Д.Белл про соціальні кордони інформатизації. Сутність сучасної НТР.

Поняття технократизму. Перспективи науково-технічного прогресу в оцінках вітчизняних і зарубіжних фахівців. Взаємозв'язок соціальної та технологічної сторін взаємодії суспільства і природи в умовах НТР. Соціальні наслідки НТР.

15. Політичне життя суспільства

Політичне буття суспільства: сутність, структура, закономірності та сучасні тенденції розвитку. Діалектичний взаємозв'язок політичного, економічного, соціального, національно-етнічного, релігійного, морального, правового та інших форм буття суспільства. Фактори які обумовлюють політичне життя суспільства. Поняття влади та її особливості. Політична влада. "Легітимність політичної влади" у концепції політичної соціології (С.Ліпсет). Принципи взаємодії політики та економіки. Основні шляхи впливу духовної культури та політичне життя суспільства (соціалізація та формування окремих індивідів; створення та введення системи цінностей; еталони дій, поведінки та вчинків; створення моделей інститутів та

соціальних систем). Політика та мораль. “Етика переконання” та “етика відповідальності” (М.Вебер).

Політика як соціальне явище. Співвідношення “політична сфера”, “політична система”, “політичне життя суспільства”.

Політичні відносини і суб’єкти політичного процесу. Політичні інститути та політична система суспільства. Політичні партії, організації і рухи: їх місце і роль у політичному житті суспільства.

Роль держави в політичному житті суспільства. Держава як соціальний і політико-правовий інститут. Походження держави та її основні ознаки. Сутність “азіатського способу виробництва”. Історичні типи держави. Функції держави. Державний устрій. Форми правління. Політичний режим. Тоталітаризм та основні його ознаки. Влада - ключова домінанта політико-правового буття суспільства. Принцип розподілу влади за Ш.Монтеск’є. Ідея громадянського суспільства в історико-філософському контексті (Цицерон, Т.Гоббс, Дж.Локк, Ж.-Ж.Руссо, Г.Гегель, К.Маркс, М.Вебер та ін.). Поняття правової держави.

Політичне життя суспільства та політична свідомість. Масова, групова та індивідуальна політична свідомість. Буденна політична свідомість. Теоретична політична свідомість. Ідеологія як основа політичного буття суспільства. Ліберально-демократична ідеологія. Консервативна та радикальна ідеологія.

Демократія як соціальний феномен. Історичні типи демократії. Демократія, автократія, диктатура, олігархія, охлократія та інші явища політичного буття народів. Критика ідей демократії в західноєвропейській філософії (Е.Берк, А.Токвіль, І.Солоневич). Ліберальна, егалітарна та органічна демократія. Актуальні проблеми розвитку демократії в сучасному суспільстві. Деліберальна модель демократії та політика інтересів.

Конституція - основний закон і “наріжний камінь” фундаменту цивілізованого політичного буття суспільства. Досягнення, проблеми та протиріччя розбудови української правової держави, створення справжнього громадянського суспільства та забезпечення соборності України.

Ідеї справедливої Української держави. Уроки історії розвитку політичного буття української нації та реалії сучасності (Д.Донцов, М.Драгоманов, М.Грушевський, В.Винниченко, В.Липинський та ін.).

Політичне буття - саморегульована система і підсистема єдиної соціальної системи суспільства. Перспективи прогресу чи

6. Давньогрецька натурфілософія.
7. Антична філософія класичного періоду.
8. Елліністично-римська філософія.

Філософія Середньовіччя, епохи Відродження, Нового часу та Просвітництва

Філософія середніх віків та епохи Відродження

1. Раннє середньовіччя. Апологетика і патристика.
2. Схоластична філософія XI-XIVст.
3. Філософія Нового часу.
4. Філософська система емпіризму Ф.Бекона.
5. Проблема методу у філософії Р.Декарта. Сутність раціоналізму.
6. Вчення про державу та право у Т.Гоббса в праці “Левіафан”.
7. Моністична система Б.Спінози
8. Монадологічна філософія Г.Лейбніца.
9. Теорія сенсуалізму Дж.Локка.
10. Суб’єктивний ідеалізм Дж.Берклі.
11. Агностицизм та скептицизм Д.Юма.
12. Філософія французького Просвітництва.

Німецька класична філософія та німецький романтизм

1. Німецька класична філософія та німецький романтизм.
2. Традиції та новаторство німецької класичної філософії.
3. Теорія агностицизму І.Канта в “Критиці чистого розуму”.
4. Науковчення Й.Фіхте.
5. Натурфілософія Ф.Шеллінга.
6. Логіка та діалектика Г.Гегеля.
7. Антропологічний матеріалізм Л.Фейербаха.

Ірраціоналістична філософія XIX ст.

1. Теорія волюнтаризму А.Шопенгауера.
2. Морально-релігійна проблема переживання та страждання людини в екзистенціальній філософії С.К’єркегора.
3. “Воля до влади” Ф.Ніцше.
4. Філософсько-світоглядна система В.Дільтея.
5. Творча еволюція у А.Бергсона.

Західноєвропейська філософія кінця XIX - XX ст.

1. Основні ідеї філософії неокантіанства.

2. *Дейвіс, Брайєн*. Вступ до філософії релігії: Пер з англ. - К., 1996. - 269 с.
3. *Лук'янець В.С.* Сучасний науковий дискурс: оновлення методологічної культури. - К., 2000. - 302 с.
4. *Маритен, Жак*. Философ в мире / Пер. с фр., послесл., комент. Б.Л.Губмана. - М.: Высш. шк., 1994. - 190 с.
5. *Марк М. (Михайловський)*. Наукова філософія. - Б. м.: Марко, б. р. - 88 с.
6. *Марсель, Габриель*. Трагическая мудрость философии: Избр. работы. - М., 1995. - 215 с.
7. Путь в философию: Антологія / Редкол.: Л.В.Скворцов и др. - М., 2001. - 443 с.
8. О структуре философского знания. - Томск, 1986.
9. Основы философских знаний: Учеб. пособие / А.В.Большаков и др. - М., 1997. - 252 с.
10. *Таранов П.С.* Острая философия: Выдающиеся сюжеты овладения неизвестным: Книга важнейших начал к объяснению всех проблем мира. - Симферополь, 1998. - 559 с.
11. *Уинч, Питер*. Идея социальной науки и ее отношение к философии / Науч. ред. Т.Дмитриев. - М., 1996. - 105 с.
12. *Хаксли, Олдос*. Вечная философия / Отв. ред. С.А.Удовик; Пер. О.О.Чистяков. - М.: Ваклер, 1997. - 330 с.
13. *Чичерин Б.Н.* Наука и религия. - М., 1999. - 495 с.
14. *Шубняков Б.П.* Философия как мировоззрение и методология научного познания и практики человека. - К., 1997. - 31 с.
15. *Яковенко Б.В.* Мощь философии. - СПб.: Наука, 2000. - 974 с.
16. *Янарас, Христос*. Нерозривна філософія / Пер. з новогрец. А.Чердаклі та Н.Клименко. - К., 2000. - 314 с.

2. Історичні етапи розвитку світової філософії

Філософія Стародавньої Індії, Китаю, Греції та Риму

1. Зародження філософського мислення в Стародавній Індії. Особливості давньоіндійської цивілізації.
2. Особливості розв'язання космологічних проблем у філософських системах Індії.
3. Основні етапи становлення та розвитку давньокитайської філософії.
4. Специфіка давньокитайської філософської думки.
5. Походження, особливості та періодизація античної філософії.

регресу політичного буття народу: фактори, які сприяють або загрожують його існуванню.

Політична культура: проблеми і протиріччя її становлення і розвитку. Значення політичної культури для розвитку політичного буття народу та прогресу сучасного суспільства. Місце і роль політичної культури в державному управлінні.

Національне буття в контексті державотворення. Національне буття суспільства: сутність, структура і тенденції розвитку. Специфіка національного буття. Багатовимірність форм національного буття. Економічні засади національного буття. Етносоціальні чинники національного буття. Етнополітичне буття суспільства і особливості його прояву в Україні.

Державотворчі основи буття національного. Правове забезпечення розвитку національного буття. Духовні основи буття етнонаціонального. Етнонаціональні засади української культури.

Суб'єкти національного буття і особливості їх діяльності. Нація як суб'єкт буття. Творча діяльність етносу, нації як основа етносуспільного розвитку. Людина, етнічна індивідуальність як головний суб'єкт буття етнонаціонального. Особистісний вимір національного буття і багатогранність форм його самореалізації. Національне буття як єдність індивідуального і суспільного.

Діалектика етнічного і соціального в національному бутті. Єдність національного і загальнолюдського в функціонуванні національного буття. Національне буття як саморегульована система. Об'єктивні чинники розвитку буття національного. Суб'єктивні засади розвитку і збагачення національного буття.

Етнонаціональна єдність суспільства: основні критерії та напрями стабілізації. Регіональне і загальнодержавне в етнонаціональному бутті. Централізовані та децентралізовані засади регулювання процесів розвитку національного буття.

16. Правове буття суспільства

Правове буття суспільства: сутність та структура. Регулятивна сфера суспільного життя. Сутність, природа, зміст та функції права. Традиційний підхід до розуміння права. Ліберальна концепція права (Дж.Локк, Ш.Монтеск'є, Ж.-Ж.Руссо, І.Кант, Ч.Беккарія). Теорія природного права та свободи людини. Визнання незалежності кожного індивіда, самостійності та відповідальності за свою долю як найвищий принцип нової філософії права. Сутність

методологічної відмінності традиційної та ліберально-просвітницької концепції сутності права.

Походження та особливості розвитку правової сфери. “Баланс” інтересів у суспільстві. Закон та право. Об’єктивний характер розвитку права. Класовий характер права. Держава як гарант права.

Правовий стан суспільства. Основні принципи права: рівність, свобода, справедливість. Об’єктивний принцип рівності. “Система права є царство реалізованої свободи” (Г.Гегель). Право як міра свободи індивідів. Концепція правової держави, основні її принципи: безумовне дотримання основних прав і свобод та свобод особистості; верховенство закону; розподіл влад.

Сутність та рівні правосвідомості. Буденна правосвідомість. Теоретико-деологічний рівень правосвідомості.

17. Духовне життя суспільства і культура

Соціальна природа та зміст духовного життя. Дух, душа, духовність. Поняття духовності. Духовний світ людини. Феномени індивідуальної духовності: віра, надія, любов. Вищі духовні цінності і духовний вибір особистості. Матеріальна та ідеальна діяльність. Об’єктивація ідеального.

Духовне життя суспільства: поняття, структура (духовні потреби, духовний інтерес, духовна діяльність, духовні цінності). Духовне виробництво, суспільна свідомість, духовна культура. Структура духовного виробництва та її види (наукове, естетичне, релігійне). Особливості духовного виробництва. Духовна праця. Індивідуальність та персоніфікованість духовної праці. Самоцінність духовної діяльності. Основна суперечність матеріального та духовного виробництва.

Процес виробництва суспільної свідомості, його складові елементи. Суспільна свідомість і суспільне буття. Онтологія суспільної свідомості. Структура, види, типи, рівні та форми суспільної свідомості. Еволюція форм суспільної свідомості. Синкретизм міфологічної свідомості. Відокремлення форм суспільної свідомості, їх взаємодія. Співвідношення моралі і права. Правова і політична свідомість. Сутність економічної, екологічної та інших форм суспільної свідомості.

Поняття цінностей та їх природа. Цінності - це вимоги звернені до волі (І.Кант). Аксіологічний трансценденталізм (В.Віндель-

32. Методологія наукового пізнання: історія та сучасність.
33. Специфіка пізнання соціальних явищ.
34. Особливості дії соціальних законів.
35. Суспільство як самоорганізована система.
36. Основні принципи соціально-філософського пізнання.
37. Соціальна філософія в контексті нового світобачення.
38. Філософія природи та суспільства.
39. Демографічний фактор суспільного розвитку.
40. Вчення В.І.Вернадського та П.Тейяр де Шардена про ноосферу та сучасність.
41. Суспільне виробництво в Україні у сучасний період: проблеми, тенденції розвитку.
42. Діалектика виробництва, розподілу, обміну, споживання та власності.
43. Сучасна філософія техніки.
44. Науково-технічний прогрес: основні тенденції сучасного розвитку.
45. Екологічні проблеми сьогодення.
46. Парадокси і наслідки сучасної технологічної революції.
47. Людина як суб’єкт соціального розвитку.
48. Соціальна структура українського суспільства.
49. Ціннісні аспекти розвитку науки.
50. Суперечності та конфлікти в соціальних спільнотах людей та шляхи їх вирішення.
51. Теорії “соціальної стратифікації” та “соціальної мобільності” в контексті сучасних підходів.
52. Проблема регуляції соціальних відносин.
53. Політика як соціальний регулятор.
54. Проблема політичного плюралізму та суверенітет.
55. “Соціологія конфлікту” та “еволюційної злагоди”: теоретичні пошуки та парадокси.
56. Відносна самостійність і творча активність суспільної свідомості.
57. Ідея прогресу та його критерії в історії соціальної філософії.
58. Історичні типи прогресу і сучасність.
59. Теорія “історичного круговороту” та сучасність.

Рекомендована література

1. Адуло Т.И. Культура, философия и духовный мир человека. - М., 1986.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Онтологічні та соціально-гносеологічні проблеми філософії

1. Філософія та світогляд.
2. Специфіка філософських проблем.
3. Системні аспекти філософського знання.
4. Міфологія та філософія. Поняття міфу та його структура.
5. Філософський зміст міфології в концепції К.Юнга.
6. Філософія, міфологія, культура.
7. Світогляд як форма самоусвідомлення людини.
8. Філософія в системі культури.
9. Гуманістична спрямованість філософського знання.
10. Філософське розуміння буття.
11. Людське буття, його зміст та форми.
12. Суспільне та індивідуальне буття.
13. Буття людини як філософська проблема.
14. Тілесне та духовне: філософський аналіз.
15. Формування та розвиток науково-філософського розуміння матерії. Основні форми та способи існування матерії.
16. Проблема свідомості у філософії. Творча активність свідомості.
17. Проблема єдності світу.
18. Відображення та інформація.
19. Проблема ідеального.
20. Істина і практика. Об'єктивність та конкретність істини.
21. Діалектика як спосіб мислення.
22. Принципи діалектики та їх методологічне значення.
23. Категорії діалектики та загальнонаукові поняття.
24. Взаємозв'язок якісного та кількісного аналізу в науковому пізнанні.
25. Концепція причинності у філософії та науці.
26. Детермінізм як філософська концепція.
27. Пізнання як специфічне відношення людини до світу.
28. Форми логічного мислення та їх роль в науці.
29. Співвідношення теорії та експерименту в сучасній науці.
30. Суперечності в структурі та динаміці теоретичного знання.
31. Особливості сучасного наукового пізнання.

банд, Г.Ріккерт). Об'єктивний характер цінностей та їх ієрархія (М.Шелер). Персоналістський онтологізм. Соціологічна концепція цінностей М.Вебер. Предметні цінності та суб'єктивні цінності. Соціальний характер цінностей. Цінності як форма відображення та втілення інтересів людей. Соціальні цінності та соціалізація особистості. Поняття ціннісних орієнтацій. Класифікація цінностей. Людина як найвища цінність. Суспільство як суб'єкт цінностей. Вчення про "межові цінності" А.Уайтхеда. Самоактуалізація цінностей. Поняття цінностей-засобів. Цінності колективізму та індивідуалізму у Ф.Достоевського. Ірраціональні та псевдонаукові цінності.

Поняття культури суспільства. Структура і функції культури. Культура і масова культура. Споживацтво в культурі. Культура і виховання, культура і просвіта. Суперечність між природою і культурою. Аристократизм і демократизм культури. Єдність і багатоманітність культур. Масова культура, субкультура, контркультура. Типологія культур.

Концептуальні підходи до визначення сутності культури в сучасній культурології: символічний (М.Вебер), раціональний (Е.Кассігер), релігійний (Ж.Марітен), комунікативний (К.Леві-Стросс), функціональний (А.Моль).

Поняття культури як надбання людства і способу самоствердження людини в матеріальній і духовній діяльності, творчості. Матеріальна і духовна культура. Гуманістична спрямованість культури. Ідеологізація та деідеологізація культури. Духовна культура в контексті класових і загальнолюдських закономірностей і пріоритетів. Духовна свобода особистості. Духовні потенції сучасного суспільства.

18. Особистість у вимірах філософського аналізу

Проблема особистості як складова частина загальнофілософського вчення про людину. Специфіка соціально-філософського дослідження проблеми особистості. Місце і роль соціальної філософії у вивченні проблеми особистості різними галузями сучасного наукового знання. Необхідність конкретно-історичного аналізу при розгляді проблеми особистості. Філософія людини в концептуальних підходах мислителів Стародавнього Сходу та Стародавньої Греції. "Людина як міра всіх речей" (Протагор). Етичний раціоналізм Сократа. Дуалізм душі та тіла у Платона. "Людина як суспільна, державна, політична істота" (Арістотель). Логотерапевтична функ-

ція філософії людини (Епікур, В.Франкл). Середньовічна християнська концепція людини (А.Блаженний, Ф.Аквінський). Людина в філософії епохи Відродження. Свобода волі людини та вчення про насолоду людини (Піко делла Мірандола, Лоренцо Валла). Людина Нового часу у новоевропейській філософії. Т.Гоббс “війна всіх проти всіх”. Б.Паскаль “здатність мислити”. Антропологічний раціоналізм Р.Декарта. “Людина-машина” Ж.Ламетрі. Проблема людини у німецькій класичній філософії. Морально-природний дуалізм І.Канта. “Людяність в мисленні” Г.Гегеля. Антропологічний монізм Л.Фейербаха. Антропологічна проблема в російській філософії: матеріалістичне вчення революційних демократів (Белінського, Герцена, Чернишевського та ін.); концепції представників релігійної філософії (В.Соловйов, М.Бердяєв).

Проблема антропогенезу. Теїстична антропологічна концепція. Еволюційна теорія (Дж.Геттон, П.С.Лаплас, Е.Дарвін, Ж.Б.Ламарк). Еволюція як результат мінливості, спадковості та природного відбору (Ч.Дарвін). Трудова теорія антропогенезу Е.Енгельса. Антропосоціогенез М.І.Урисона. Мутаційна теорія еволюції Хуго де Фриза. Популяційна генетика (С.Червериков, М.Тимофєєв-Рєсовський). Синергетична теорія еволюції (креаціонізм, сальтаціонізм) (Т.Лисенко). Феномен людини у П.Тейар де Шардена. Нелінійність антропогенезу.

Біологічне та соціальне в історичному розвитку людини. Соціальна еволюція людини. Культурна еволюція людини. Теорія евгеники Ф.Гальтона. Кофіцієнт інтелектуальності. Майбутнє людства. Біологічне та соціальне в онтогенезі людини (панбіологізм, пансоціологізм, соціальне наслідування). Генотип та фенотип. Фактори, які впливають на людину (біологічні задатки, соціальне та природне середовище, діяльність індивіда, розум). Теорія культурної коеволюції. Біологічні основи соціальності людини. Безсвідоме та свідоме в людині. “Інстинкт життя” та “інстинкт смерті” З.Фрейда. Колективне безсвідоме (К.-Г.Юнг). Соціологізація безсвідомого (А.Адлер). “Екзистенціальна дихотомія” (Е.Фромм). Особистість - соціальна індивідуальність. Особистість як суб’єкт діяльності та спілкування людей. Особистість як процес. Морально-духовна сутність особистості та її особистісні орієнтації. Поняття вчинку та відповідальності.

Проблема сутності людини. Трудова діяльність та суспільні відносини. Людина - дитя людської історії. Людина - об’єкт та суб’єкт

Класичні модернізаційні теорії та типи суспільного розвитку. Концепція “хорошого суспільства” в умовах глобалізації (Дж.Ролз, Р.Дворкін). Багатоманітність моделей розвитку. Теорія стійкого розвитку (А.Вебера). Теорія макдональдизації. Структурно-функціональна парадигма Т.Парсонса “Неможливість уникнути дивного світу”. Концепція множинності модернізмів та національних модернізацій (Е.Гідденс).

Сучасний когнітивний підхід до розуміння категорії “образ світу”. Цивілізаційні спекти культури світу. Соціокультурні аспекти глобалізації та взаємодія цивілізацій. Принципи та механізми зміни переважаючого соціокультурного устрою. Зміна моральних, естетичних та соціально-практичних цінностей. Вплив глобалізації на соціокультурний образ локальних цивілізацій.

Глобальні проблеми сучасності та шляхи їх вирішення. Інформаційна революція та людина: нові виклики та ризики. Сутність п’ятої інформаційної революції. Нові горизонти інформаційного прогресу. Нові небезпеки інформаційних технологій. Гармонізація глобальних інформаційних потоків.

Перспективи розвитку України в умовах глобалізації. Соціокультурні фактори відродження України в контексті європейської та євразійської моделі розвитку. Інтеграція та дезінтеграція.

поєднання глобального та цивілізаційного підходів; технологічний прорив як магістральний шлях; екологізація глобальної економіки; екологічна спрямованість глобального громадянського суспільства, міждержавних організацій та міжнародного права; соціокультурні фактори вироблення та здійснення глобальної екологічної стратегії; безперервна екологічна освіта. Сутність глобального громадянського суспільства.

Зміни в глобальному технологічному просторі та перспективи цивілізацій. Науково-технічний потенціал локальних цивілізацій. Динаміка технологічної структури локальних цивілізацій.

Локальні цивілізації в глобальній економіці. Глобалізація економіки: фактори, тенденції, суперечності, філософсько-методологічний аналіз. Тенденції економічної динаміки локальних цивілізацій.

Глобалізація, цивілізація, держава. Зміна функцій та ролі національних держав в умовах глобалізації. Міждержавні та міжнародні об'єднання. П'ятиповерхова піраміда владних відносин як нова технологія здійснення демократії. Муніципальні та регіональні утворення. Основні тенденції циклічної динаміки держав та геополітичних відносин. Феномен універсальної держави та "політичного мавзолею" (А. Тойнбі). "Соціальний закон флуктуації тоталітаризму та свободи" (П. Сорокін). Причини послаблення держави та шляхи її запобігання. Система державного індикативного регулювання суспільного розвитку.

Людство на межі ХХІ ст. Процес відмирання індустріальної цивілізації та встановлення постіндустріальної заміни соціокультурних порядків. Переорієнтація устремлінь держав, політичних партій та суспільних рухів. Демілітаризація економіки. Долання межі між багатими та бідними цивілізаціями, народами, прошарками населення. Зближення технологічного та освітнього рівня розвитку. Дотримання екологічних імперативів та справедливий розподіл ренти. Стабілізація чисельності народонаселення світу. Долання демографічного розриву.

Суперечності сучасного світу та моделювання майбутнього. Поняття цивілізації: історія, тенденції розвитку. Поняття цивілізаційних суперечностей. Основні форми політичних конфліктів між цивілізаціями, державами, класами, національними та соціальними групами. Зміна глобальних підстав конфліктів у суспільстві як на світовій арені, так і всередині держави. Глобальні аспекти соціальної стратифікації (економічна, політична і професійна) та мобільності.

суспільних відносин. Проблема існування людини. Філософія існування. Людська сутність. Діалектична єдність сутності та існування.

Взаємовідносини особистості і суспільства як центральна проблема соціальної філософії. Ринкові відносини та соціалізація особистості. Взаємовідносини особистості і суспільства в умовах тоталітарного і демократичного суспільного ладу. Питання налагодження гармонійних взаємозв'язків особистості і суспільства в незалежній Україні. Необхідність та засоби самоствердження особистості, подолання її відчуження від влади, власності, від створених її працею цінностей, включення її в громадянську діяльність. Роль Української національної держави у захисті прав та свобод, честі і гідності людини. Конституція України про права, свободи і обов'язки громадянина.

Взаємозв'язок понять "людина", "індивід", "індивідуальність", "особистість". Людина як біосоціальна істота. Індивід як представник людського роду. Єдність соціоприродного і соціального в індивіді. Індивідуальність як системна якість, що виражає неповторну, своєрідну єдність природних та соціальних рис людини. Особистість і суб'єктивність. Місце свідомовольових компонентів у структурі і поведінці особистості.

Потреби, інтереси, ціннісні орієнтації особистості. Орієнтації особистості на самоствердження, самореалізацію, самодіяльність.

Регулятивна роль соціальних норм. Соціальні норми як засіб формування і утвердження особистості, реалізації її творчих можливостей, соціального контролю за її діями. Форми прояву демократичного і антидемократичного нормативного контролю.

Життєва позиція особистості та умови її формування. Активна і пасивна життєві позиції особистості.

Діяльність особистості та форми її прояву. Творча праця як головна форма прояву особистості, її вплив на формування і розвиток людських здібностей. Сутність творчості.

Сутність та мета людського існування. Історичний розвиток уявлень про сутність людини і сенс людського життя. Суспільне та індивідуальне буття, їх зв'язок і взаємозалежність. Самовдосконалення людини. Беззмістовність людського існування у філософії екзистенціалізму. Скінченність індивідуального існування людини. Проблеми життя і смерті. Соціальна і біологічна довготривалість людського життя. Смерть і безсмертя. Сучасні дискусії щодо "права на смерть". Смісл життя людини і людства. Форми духовно-практичного буття людини. Життєві цілі та ідеали. Ціннісні виміри

людського життя. Повнота і щастя життя. Проблема виживання людини і людства в сучасних умовах.

Виховання особистості. Суб'єкти виховання. Цілі та види виховання. Суспільне виховання як необхідний засіб самозбереження і розвитку людства, його цивілізації, матеріальної і духовної культури. Самовиховання особистості. Його зв'язок з такими процесами, як самоаналіз, самопостереження, самооцінка, самоосвіта. Роль виховання у соціалізації, формуванні фізичних і духовних якостей людства, її світогляду, знань, переконань, почуттів, моральних настанов. Необхідність конкретного підходу до виховання особистості.

19. Філософський аналіз науки

Наука як об'єкт філософського дослідження. Типологія філософських і методологічних проблем науки. Філософія і наукова творчість. Риси творчої особистості. Методологічна єдність і багатоманітність сучасної науки. Необхідність всезагальної основи науки. Концепція всезагальних теорій.

Виникнення та становлення науки. Наука як система знань. Критерії наукового знання. Наука як вид духовного виробництва, специфічна форма людської діяльності та соціальний інститут. Місце науки в системі духовної культури. Наука як форма суспільної свідомості. Наука, релігія, мораль, мистецтво. Культурно-світоглядний потенціал науки. Наука та суспільне виробництво. Соціальні функції науки: практична, світоглядна, гносеологічна, прогностична. Закономірності розвитку науки. Діалектика інтеграції і диференціації науки. Наука як безпосередня продуктивна сила суспільства.

20. Формацийні та цивілізаційні ступені людської історії

Ідея прогресу в історії соціальної філософії. Неможливість прогресу (Платон). Прогрес як еволюція розуму, культури, духовності людини (М.Кондорсе). Сутність діалектико-матеріалістичної концепції прогресу, її вихідні принципи. Матеріальні основи та духовне забезпечення прогресу. Рушійні сили, критерії та головні напрями прогресу. Ступені прогресу. Заперечення прогресу в історії. Прогрес як еволюція жорстокості (В.Енгельс). Перспективи прогресу.

Головні концепції філософії історії, історична необхідність, причинність та доцільність. Проблема сенсу історії в філософській

думці до Нового часу. Есхатологічна ідея історії в західноєвропейській християнській філософії. Внутрішні причини людської історії (Дж.Вікко). Філософія історії Вольтера. Пошук сенсу історії в концепції та основні проблеми на шляху досягнення внутрішньої мети історії у концепції І.Канта. Концепція рівноцінності історичних подій І.Гердера. Гегелевський історизм та його основні принципи. Сучасні концепції сенсу та спрямованості людської історії. Теорія культурно-історичних типів М.Данилевського. Європоцентристське розуміння історії сенсу історії у О.Шпенглера. Теорія уніфікації всесвітньої історії та її осягнення у А.Тойнбі. Екзистенційна теорія сенсу та призначення історії у К.Ясперса. Формацийний підхід до розуміння спрямованості історії в марксизмі. Антиісторизм К.Поппера.

Суб'єкт історії. Суспільна детермінація включення людини в соціальну діяльність. Закони та рушійні сили історії, проблема її смислу. Необхідність і свобода. Потреба у свободі як показника розвинутої особи. Свобода і відповідальність в історії.

Концепція "відновлення історії в новому столітті" (Д.Белла).

Поняття цивілізації та цивілізаційних основ розвитку суспільства. Формация й цивілізація. Сучасна цивілізація, її особливості й суперечності. Західна стратегія розвитку цивілізації. Теорія локальних цивілізацій. Техніка й цивілізація. Проблема кризи цивілізації та шляхів виходу з неї. Діалектика цілісності та суперечності сучасного світу.

21. Глобалізація як новий тип суспільного розвитку

Постіндустріальна глобалізація та основні її фактори: демографо-економічний, глобалізація техносфери, економічна, геополітична та соціокультурна глобалізація. Формування та головні риси четвертого покоління локальних цивілізацій. Теорія динаміки локальних цивілізацій. Перспективи взаємодії цивілізацій у XXI ст. Співвідношення реальної та віртуальної економіки в умовах глобалізації. Становлення постіндустріальної соціально-економічної моделі. Сутність глобальної багатовимірності міжцивілізаційної моделі. Перспективи демографічної динаміки цивілізацій. Основні механізми партнерства цивілізацій у глобальному демографічному просторі.

Екологічні джерела та обмеження розвитку у взаємодії цивілізацій. Циклічність екологічної динаміки цивілізацій. Основні принципи глобальної екологічної стратегії в XXI ст.: пріоритет прав людини;